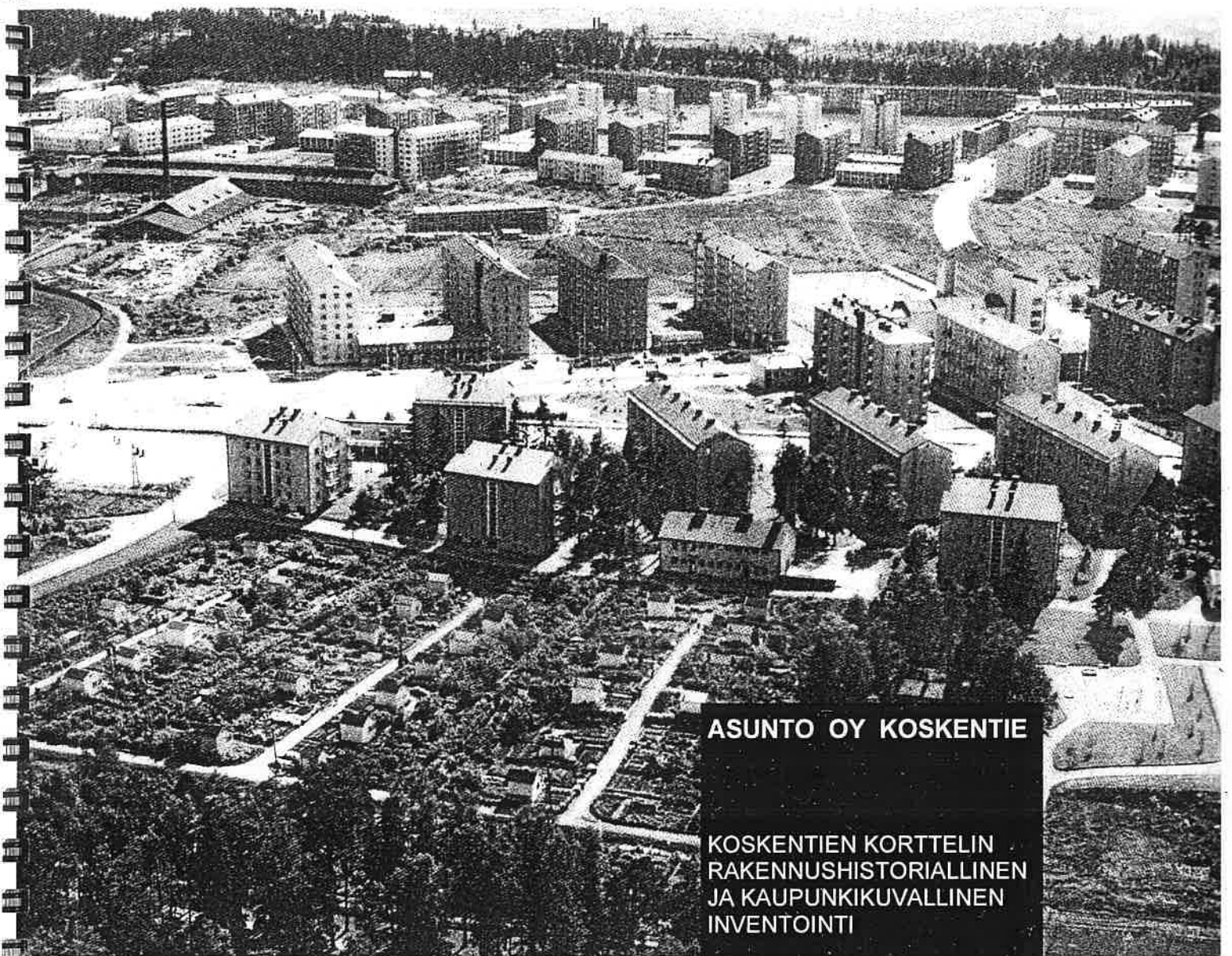

tieto Suvionrā

ASUNTO OY KOSKENTIE

KOSKENTIEN KORTTELIN
RAKENNUSHISTORIALLINEN
JA KAUPUNKIKUVALLINEN
INVENTOINTI

20.04.2005 — Juha Väisänen

TAMPERE - XXI - KORTTELI 384
ARKKITEHDIT A3 OY

Sisältö

Esipuhe	4
Saatteeksi	4
Inventoinnin rakenne	6
Rakenne ja käyttötarkoitus	6
Lähdeaineisto	6
1. Historia	8
1.1 Rakennushankkeen taustat	8
1.1.1 Jälleenrakennuskausi	8
1.1.2 Asunto-Osakeyhtiö Koskentie perustetaan 1949	10
1.1.3 Rakennuspaikka ja ympäristö	11
1.2 Suunnitelmat	16
1.2.1 Arkkitehti	16
1.2.2 Korttelirakenne	19
1.2.3 Koskentie asunnot	21
1.2.4 Muut tilat	25
1.2.5 Julkisivut	29
1.3 Toteutus	36
1.3.1 Toteutusvaiheet	36
1.3.2 Toteutusvaiheiden laajuustiedot	37
1.3.3 Toteutusvaiheen suunnitelmamuutoksia	38
1.4 Muutosten ja käytön historia	40
1.4.1 Rakennusluvanvaraiset muutokset	40
1.4.2 Muut tila- ja käyttötarkoituksmuutokset	48
1.4.3 Huolto- ja kunnossapitokorjaukset	50
1.4.4 Piha-alueen muutokset	52
1.5 Nykytilanne ja tulevaisuuden haasteet	54
1.6 Muutosten merkityksen arviointi	57
2. Korttelin ja kaupunginosan arkkitehtuuri	60
2.1 Kalevan kaavoitushistoria ja rakentuminen	60
2.1.1 Kalevan alue	60
2.1.2 Tampere laajenee Tammerkosken itäpuolelle 1887	60
2.1.3 1922 asemakaavakilpailu	61
2.1.4 Elis Kaalamon funktionalistinen asemakaava 1940	62
2.1.5 Rakentaminen alkaa sodan varjossa 1941	64
2.1.6 Koskentie kaavat 1949-53	65
2.1.7 Valtaväylät hahmottuvat 1950-luvun loppupuolella	66
2.1.8 Rakennustekniikan murros 1950- ja 1960-luvulla	69
2.1.9 1970-luvulta nykypäivään	70

2.2	Koskentie korttelin asema kaupunkirakenteessa	73
2.2.1	Kalevan kaupunginosan ominaispiirteet	73
2.2.2	Korttelin asema kaupunkirakenteessa	75
2.2.3	Rakennuskulttuuri-inventointien luokitukset	77
3.	Yhteenveto	78
3.1	Koskentie talot osana Kalevan rakennusperintöä	78
	Kiitokset	80
	Lähteet	81
	Painetut lähteet	81
	Internet	81
	Muut lähteet	81
	Liite 1	82
	Kalevan kartta	82

Esipuhe

Saatteeksi

Asunto-osakeyhtiö Koskentie ja pääosa koko Kalevan kaupunginosan rakennuskannasta Tampereella lukeutuu jälleenrakennuskauden rakennusperintöön, jota on sisällytetty melko puutteellisesti aivan uusimpiinkin inventointeihin, kuten Laura Tuomisen selvityksessä 1900-luvun rakennusperinnöstä todetaan. Sodan jälkeen piti rakentaa paljon, mutta taloudelliset resurssit olivat niukat ja arkkitehtuurin muotokieli muuttui perinteiseen suuntaan. Asuntorakentaminen hallitsi arkkitehtuuria. Kirjassaan "Metso Voima Tuulensuu • Tampereen arkkitehtuuria" arkkitehti Jorma Mukala kuvaakin ajanjakson henkeä sellaiseksi, jossa mikään yksittäinen rakennus ei nouse arkkitehtuurin huipuksi, vaan ajan päämonumentti on Kalevan alue.

Kalevan kaupunginosa oli mittava hanke myös volyymiltaan. Tätä kuvaa se, että Tampereen asukkaista yli neljännes asui Kalevassa 1960-luvun lopussa.¹ Noista ajoista väki on vähentynyt, kun perheiden lapset ovat lähteneet, vuokralaisista luovuttu ja leskeys lisääntynyt. Samalla vanhusväestön suhteellinen osuus asukasmäärästä on kasvanut ja pääosa rakennuskannasta saavuttanut iän, jolloin on viimeistään suoritettava mittavia korjaus ja kunnostustoimenpiteitä.

As Oy Koskentiellä putkisto- ja kattoremontti tehtiin jo 1980- ja 1990-luvulla. Julkisivujen vaiheittainen peruskorjaus on parhaillaan käynnissä, mikä yhdistettynä tulevaan tontin vuokrankorotukseen aiheuttaa tuntuvaa asuinkustannusten korotuspainetta lähitulevaisuudessa. Asuinkustannusten kallistuminen huolestuttaa korttelin asukkaita, jotka edelleen ovat ylpeitä "koskentieäisyydestään" ja haluaisivat asua tutussa ympäristössään mahdollisimman pitkään. Niinpä taloyhtiössä on virinnyt ajatus tutkia mahdollisuuksia korttelin täydennysrakentamiseksi siten, että peruskorjauksesta aiheutuvia kustannuspaineita voitaisiin kohtuullistaa ja tarjota mahdollisuus jatkaa "asumisuraa" Koskentiellä uusissa hissillisissä, mahdollisen liikuntarajoitteisuuden huomioivissa asunnoissa. Ajatus uudisrakentamisesta "valmiiseen" ja yhtenäiseen ympäristöön herättää osassa asukkaita ymmärrettävästi myös vastustavia mielipiteitä. Koska Kalevan aluetta kaavaillaan myös museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen listalle on Koskentien asuinkorttelin inventoinnin tarve erittäin ajankohtainen.

¹ Hildén, Kaleva-kirja, s. 27

Erilaisilla muutosprosesseilla on aina oma historiallinen, yhteiskunnallinen, taloudellinen ja rakennustekninen taustansa. Muutosprosesseja on esiintynyt aina, vaikka ne ovat usein painottuneet tiettyihin ajanjaksoihin. Kalevan rakentumisen aikoihin 1947 suomalaisen asemakaavaopin isänä pidetty Otto-livari Meurman kannatti asuinalueiden täydellistä tervehdyttämistä purkamisella ja uudelleenrakentamisella joka viideskymmenesvuosi.² Aika ja lähtökohdat ovat nykyisin toiset. Tänään tuskin kukaan vakavissaan ehdottaisi yli viisikymmenvuotiaiden Koskentien talojen purkua. Toisaalta elävä kaupunkirakenne ei koskaan tule lopullisesti valmiiksi vaan muokkautuu kulloistenkin tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Inventointiselvityksessä kaupungin, kaupunginosan, korttelin, rakennusten ja detaljien "luennan" ja tulkinnan avulla analysoidaan kohteen historiaa, kehitysvaiheita ja nykytilaa. Mahdollisten tulevien muutosprosessien suunnittelu edellyttää nykyisen rakennuskannan historiallisten ja arkkitehtonisten ominaisuuksien tunnistamista, jotta lopputulos olisi kaupunkikuvaa ja alueen omaa identiteettiä tukeva.

Tampereella 20.4.2005

Juha Väisänen, arkkitehti, SAFA

² Köykkä, Rakennusperintö ja paikallisuus, s. 26

Inventoinnin rakenne

Rakenne ja käyttötarkoitus

Inventointien käyttö liittyy kulttuuriperinnön hoitoon ja tiedon lisäämiseen. Inventoinnin teettäjistä ja tekijästä riippuen painotukset saattavat vaihdella paljonkin. Maankäytön suunnittelu ja rakennustarkastus ovat tuotetun materiaalin keskeisimpiä käyttäjiä. Samoin museolaitoksella on säilyttämiseen ja kulttuuriseen tallentamistyöhön liittyvät tarpeet. Osa inventoinneista on tarkoitettu suoraan kaava- ja rakennussuunnittelun lähtökohdaksi. Suuri osa kuntainventoinneista laaditaan irrallaan maankäytön suunnittelusta, vaikka niitä sitten käytettäisiinkin kaavoituksessa. Tarkasteltaessa inventointeja kaavoituksen lähtöainestona on todettava, että monet niistä soveltuvat huonosti tähän tehtävään. Usein inventoinnit keskittyvät vain historiaan ja rakennushistoriaan, ilman että rakennusten merkitys ympäristön osana painottuisi.³

Tämän inventointityön lähtökohtana oli taloyhtiön halu selvittää lisärakentamisen mahdollisuutta tontillaan. Tampereen kaupungin kaavoitus- ja museotoimi edellyttivät puolestaan korttelin rakennushistoriallisen ja kaupunkikuvallisen selvitystyön tekemistä ennen mahdolliseen kaavamutokseen ryhtymistä.

Inventointi on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä historia -osassa selvitetään kohteen suunnittelun, rakentamisen ja muutosten lähtökohtia, tavolttelua, historiaa ja vaikutuksia. Tolsessa osassa keskitytään Kalevan kaupunginosan ominaispiirteiden selvittämiseen ja Koskentien korttelin asemaan kaupunkirakenteessa. Inventoinnin tarkoitus on tuottaa riittävät lähtötiedot korttelin ja kaupunginosan historiallisista ja arkkitehtonisista arvoista niin taloyhtiön kuin kaavoittajan ja muidenkin viranomaistahojen päätöksenteolle.

Lähdeaineisto

Selvitys perustuu kohdeinventoinnin ja taloyhtiön arkistomateriaalin lisäksi yleiseen kirjallisuus- ja arkistokartoitukseen. Tekstin lähdeviitteet on esitetty selvityksen lopussa ja kuvalähteet kuvien yhteydessä. Mikäli kuvalähdettä ei ole mainittu, on kuva tekijän.

Taloyhtiössä jo suoritettujen tai parhaillaan tehtävien peruskorjausten lähtötiedoiksi on korttelin rakennuksista ja piha-alueesta tehty useita

³ Köykkä, Rakennusperintö ja paikallisuus, s. 36

selvityksiä 1994-2003 välisenä aikana. Näistä kohtuullisen tuoreista kuntotutkimuksista ja -arvioista on löydettävissä tiedot talojen rakenteista, sisätilojen ja julkisivujen pintamateriaaleista ja niiden kunnosta. Asuinhuoneistojen osalta selvitykset ovat olleet pieneen otantaan perustuvia, eikä huoneistojen systemaattista inventointia ole sisällytetty tähänkään selvitystyöhön.

Taloyhtiön teettämät selvitykset:

- Peruskuntoarvio 25.5.1994, Arkkitehtuuritoimisto Jukka Koskinen
Sähköinsinööritoimisto Martti Mattila
LVI-Palvelu Suhonen ja Kuitunen Oy
As Oy:n isännöitsijä Antti Karimaa
- Piha-alueen kasvirekisteri 10.04.2001, Hilkka Lahtinen
- Julkisivun ja parvekkeiden kuntotutkimus 10.12.2003, A-insinöörit Oy

Taloyhtiöllä on arkistossaan edellä lueteltujen selvitysten lisäksi peruskorjauksista tehdyt suunnitelmat ja työselitykset. 50-vuotisjuhliensa kunniaksi taloyhtiö päätti myös koota korttelin historiikin kansien väliin. Me koskentielläiset –kirja valottaa mielenkiintoisesti alkuaikojen asumista ja elämää yhtiössä.

1. HISTORIA

1.1 Rakennushankkeen taustat

1.1.1 Jälleenrakennuskausi

Toisen maailmansodan aiheuttama jälleerakennuskausi jatkui Suomessa pitkälle 1950-luvun puolelle. 1940-luvulla asuntorakentaminen keskittyi maaseudulle, mutta asutustoiminta, pientilojen luominen ja talonpoikaiset arvot hallitsivat vielä 50-luvullakin. Valtion tukema lainoitus, aravajärjestelmä, oli tärkein menetelmä kaupunkien asuntopulan hoitamisessa. Vuonna 1949 annettujen aravalakien myötä myös kaupunkien rakentaminen voimistui. Kaupungit ja kauppalat ylittivät ensimmäisen kerran maaseudun rakennusmäärän vuonna 1956. Valtiolla oli keskeinen rooli jälleenrakennuskauden asuntorakentamisen järjestämisessä ja lainoituksessa.⁴

Sotien jälkeen kohonnut syntyvyys ja muuttoliike lisäsivät osaltaan Tampereen väestöä, mutta suurimman kasvun aiheuttivat alueliitokset. Messukylän liitos 1947 kasvatti väkilukua 7340 hengellä ja Lielahden liitos 1950 toi mukanaan 1828 uutta tamperelaista. Sotakorvausteollisuus keskittyi paljolti Tampereen tehtaisiin, minkä vuoksi kaupunkiin virtasi odotettua enemmän työväkeä. Maagisena pidetty 100.000 asukkaan raja ylittyi 1950, kun väkiluku vielä vuosikymmen aiemmin oli 69.258 henkilöä.

Kuva 1. Muuttokuorma 1940-luvulta. Kuva: Treen museoiden kuva-arkisto

Tampereella oli tehty päätös ensimmäisten kunnallisten asuintalojen rakentamisesta jo samana vuonna kun Bertel Strömmer astui kaupunginarkkitehdin virkaan 1918, mutta kunnallinen asuntotuotanto

eli kiivainta aikaansa vuosina 1945–1947. Sen voi jakaa kolmeen pääryhmään: täyskunnallisiin vuokrataloihin, myytäväksi valmistettuihin omakotitaloihin ja puolikunnallisiin asuintaloihin. Strömmer uskoi erityisesti puolikunnallisen rakennustoiminnan tulevaisuuteen. Kaupunki ajatteli asuntotuotannossaan nimenomaan isoja perheitä, vaikka nykynäkökulmasta katsoen yleisimpien huoneistojen koko oli varsin vaatimaton: huone ja keittiö mahtuivat 38 neliön tilaan.⁵ 1940-luvun lopun pahimman pulan hellittäminen näkyi asuntotuotannon määrässä ja laadussa. Tampereella rakentamisen painopiste oli Kalevassa, jonne useat kohteet nousivat juuri puolikunnallisen- ja aravarahoituksen turvin.

Rakennushankkeiden virittäjinä Kalevassa olivat mitä moninaisimmat yritykset, yhteisöt, kerhot ja ammattiosastot, joiden jäsenet varasivat talojen asunnot jo ennen kuin peruskuoppaakaan oli kaivettu. Monet talot tunnetaankin hankkeen taustatahosta johdetulla nimellä. Esimerkiksi Tampereen rikospoliisikerhon alulle panema As Oy Teiskon- tie 25 on kansanomaisesti Pamppulinna tai Patukkalinna. Sanonta "Kaleva on pispalalaisten taivas" kuvaa hyvin tuolloista tilannetta. Kalevan asuntojen kysynnästä kertoo myös puolikunnallisen As Oy Kaskitie 11-15 osakkaaksi hakijoiden määrä. Hakijoita oli alunperin 4003, kun kohteen asukasluvuksi tuli 313 henkeä.⁶ Tampereen puolikunnallisen asuntotuotannon suurin ja tunnetuin hanke oli Harry W. Schreckin suunnitteleminen Kalevan-, Teiskon- ja Ilmarintornien rakentaminen 1949-1954. Tornitalot olivat aikansa nähtävyys ja symboloivat sodanjälkeistä tulevaisuususkoa.⁷

Kuva 2. Uudet ylväät Kalevan tornit kuvattuna 1956 symboloivat tulevaisuususkoa. Kuva: Kanninen / Tampereen museoiden kuva-arkisto

⁴ Suomen rakennustaiteen museo, Sankaruus ja arki, s. 135

⁵ Helen, Sadan vuoden urakka, s. 89, 94-96

⁶ Hilden, Kaleva-kirja, s. 26-27

1.1.2 Asunto-Osakeyhtiö Koskentie perustetaan 1949

Asunto-Osakeyhtiö Koskentien perustivat viisi tamperelaista rakennusurakoitsijaliikettä keväällä 1949: Tähtinen & Sola Oy, Niilo Ahti Oy, Tasera Oy, Keskisen rakennusliike Oy ja Yrjö Salo Oy.⁸ Yhtiö vuokrasi Tampereen kaupungilta tonttialueen Kalevan kaupunginosasta. Tontin pinta-ala oli 27.025,5m². Kolmessa vaiheessa toteutettu Koskentien kortteli XXI-384 muodostui yhdeksästä eri asuinrakennuksesta ja kaksikerroksisesta lämpökeskuksesta ja autotallista.

As Oy Koskentien hallitus koostui ensimmäisinä vuosina enimmäkseen urakoitsijoista tai heidän edustajistaan. Rakennusaikaisen hallituksen ensimmäinen pöytäkirja on päivätty 6. toukokuuta 1949. Tuolloin hallituksen puheenjohtajana toimi diplomi-insinööri Aarne Sola. Toinen kokouspöytäkirja on päivitetty saman kuun 25. päivälle. Puheenjohtaja oli kutsunut hallituksen koolle urakkasopimuksen laatimista varten. Kolmen asuinrakennuksen ja huoltorakennuksen työt päätettiin antaa urakoitavaksi Rakennusurakoitsijain yhtymä Asunto Tampereen jäsenille, johon kuuluivat edellä mainitut viisi rakennusliikettä. Vuoden 1952 alusta valta Koskentiellä siirtyi rakentajilta asukkaille. Puheenjohtajaksi valittiin talousneuvos Hugo Saarinen.⁹

Vaikka Tampereen puolikunnallisiin ja aravalainoitettuihin rakennuskohteisiin asukkaat valittiin ensisijaisesti sosiaalisin ja perhepoliittisin perustein, kielivät As Oy Koskentienkin alkuaikojen asukkaiden ammattinimikkeet sitä, että asukkaiksi valikoitui ihmisiä erilaisista yhteiskuntaluokista. Samoihin aikoihin rakennettuihin puolikunnallisiin Kalevan toimitaloihin valittiin asukkaat silloisen sosiaalisen apulaiskaupunginjohtajan Erkki Napoleon Lindforsin luoman aseveliakselipolitiikan mukaisesti "täyskunnallisesti": demari, porvari, kommunisti, demari, porvari ja niin edespäin. Tomeissa asuikin alkuaikoina paljon kaupunginvaltuutettuja ja kunnan virkamiehiä.¹⁰ Vahvana johtajana tunnetusta Erkki Lindforsista tuli kaupunginjohtajan viransijainen 1952, kun kaupunginjohtaja Sulo A. Typpö jäi virkavapaalle siirtyessään hoitamaan Aravan pääjohtajan tehtäviä.

Koskentien hallituksen käsittelemät lukuisat alivuokraamista koskevat anomukset 1950-luvun alkuvuosilta osoittavat toisaalta, kuinka suuretkin perheet olivat halukkaita vuokraamaan kaksioistaan toisen

⁷ Jaakola, Leskinen, Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 198

⁸ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 30

⁹ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 12

¹⁰ Helen, Sadan vuoden urakka, s. 110

huoneen opiskelijoille tai työssä käyville perheettömille henkilöille, jotta vuokran tai vastikkeen maksu helpottuisi.¹¹

1.1.3 Rakennuspaikka ja ympäristö

As Oy Koskentie sai nimensä Takahuhtin ikivanhasta kylästä Tammerkoscalle johtaneen reitin mukaan, jota oli alettu kutsua Kosken maantiekse tai Koskenmaantiekse. Takahuhtilaiset ja messukyläläiset käyttivät tietä vieraillessaan Tammerkoscalla mylly- ja muilla asiointimatkoilla. Ristinarkulta tuleva Takahuhtintie ja Hippoksenkatu seuraavat tätä vanhaa tielinjausta, joka kaartui peltöjen lomitse nykyiselle Ilmarinkadun linjalle. Ilmarinkatu kulkee Koskentien talojen kohdalla aivan samaa reittiä kuin vanha Kosken maantie. Kaupinkadun risteyksessä Ilmarinkatu tekee jopa sellaisen mutkan kuin vanha maantiekkin, mutta erkanee Kalevan lastentalon vaiheilla Kosken maantien urasta.¹²

Koskentien tontin parilta metsäiseltä kumpareelta avautuva maisema on nykyisin melko toisenlainen kuin keväällä 1949, jolloin rakennustyöt alkoivat muovata melkein luonnontilaista tonttia. Näkymä pohjoiseen sisältää kuitenkin aika lailla entistä. Litukan siirtolapuutarhan vanhimmat mökit olivat olleet paikoillaan jo melkein 30 vuotta ennen Koskentien rakennustöiden alkamista. Samoin autotallinmäeltä oli nähtävissä Petsamon 1920-luvulla rakentunut pientaloalue. Litukankadun pohjoispuolisella puistoalueella sadat tamperelaiset kansakoululaiset ahersivat laajalla kasvitarha-alueella joka vuosi 1900-luvun alkupuolella.

Kuva 3. Litukan siirtolapuutarha Koskentien talojen kainalossa. Kuva: Tampereen museoiden kuva-arkisto

¹¹ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 14

¹² Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 6-7

Kuva 4. Koululaiset palstoillaan Litukassa 1910-luvulla. Kuva: Tampere-Seuran kuva-arkisto

Puistossa näkyy myös jäänteitä menneestä ajasta. Koristepensaat, koivut ja omenapuut kertovat Litukan talosta, joka purettiin paikalta vasta parisenkymmentä vuotta sitten. Erland Litukan Tuomiokirkon paikalta Juhannuskylästä vuonna 1888 ostama "huvila" oli Tammelan vainion varhaista kanta-asumaa. Perhe käytti mökkiään vain kesäisin, mistä nimitys huvilaksi juontui. Litukka siirsi mökin Kosken maantien tuntumaan umpimetsään, mutta hän raivasi lähinurkat viljelykselle ja piti hevosta ja paria lehmää. Pohjoispuolella huvilan piha laskeutui notkelmaan, jossa virtaava puro tunnettiin pian Litukanojana. Kaupungin kristilliset yhdistykset ja raittiusseurat tekivät ahkerasti kävelyretkiä Litukalle, jonka isäntäväki piti huolta, että tie huvilalta maantien portille oli aina siistiksi haravoitu.¹³ Ilmarinkatu 41:n pihasta Litukankatu 6:n kulmalle suuntautuva pihatie noudattaa tänäkin päivänä reittiä, jota pitkin kuljettiin Kosken maantieltä näiden seutujen ensimmäiseen asumukseen.

Kuva 5. Ilmarinkatu 41:n edestä oikealle kääntyvä pihatie noudattaa tänäkin päivänä reittiä, jota kuljettiin Kosken maantieltä seudun ensimmäiseen asumukseen.

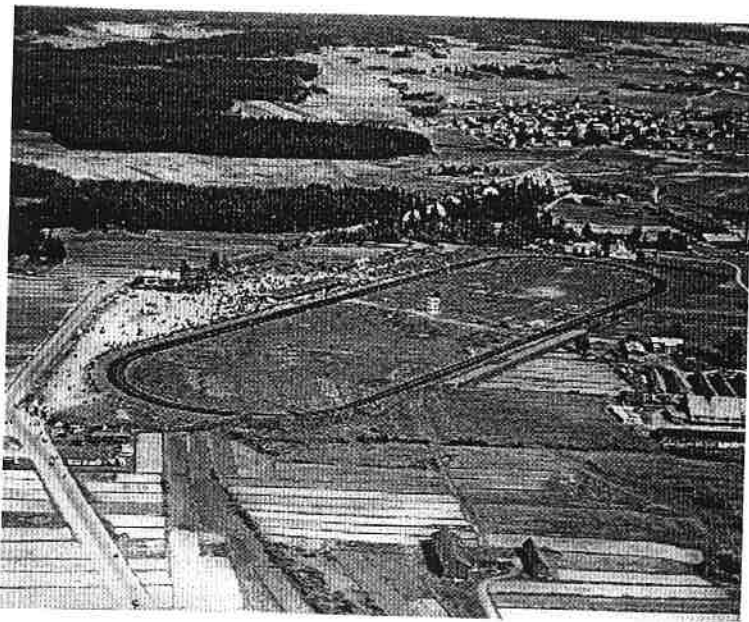
¹³ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 31-32

Litukan talo tunnettiin myös Mattilana, koska taloa isännöi vuodesta 1917 Mattilan perhe. Kun Koskentie talot olivat nousemassa aivan naapuriin, leskiemäntä Hilda Mattila piti vielä yhtä lehmää. Vanhan parin poika asui kotitalossaan 1970-luvun loppupuolelle asti.¹⁴

Kuva 6. Litukan huvila v.1951. Kuva: Jussi Kangas / Tampere-Seuran kuva-arkisto

Muilta suunnilta yli viidenkymmenen vuoden takaisia näkymiä saa jo hakea. Nykyisin Kissanmaan kouluksi kutsuttu Kalevan kansakoulu (arkkitehti Mikael Nordenswan 1950) nousi idässä samaa tahtia kuin Koskentie talojen varhaisin vaihe. Koulun eteläpuolista maisemaa hallitsi Pohjois-Hämeen Hippoksen ravirata. Sen eteläpuolella sijaitsi Puolimatkan tiilitehdas. Nykyisen Kalevan uimahallin kohdalla olleen tiilitehtaan näki Koskentieltä hyvin, sillä välissä ei ollut kuin peltoja ja niiden keskellä jokunen lato.

Kuva 7. Hippo ja Puolimatkan tiilitehdas kuvan oikeassa reunassa vuonna 1948. Hippoksen ohitse kiertää Kosken maantie kohti Uuttakylää. Kuva: Velj. Karhumäki / Tampere-Seuran kuva-arkisto

¹⁴ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 8,10

Kuva 8. Teiskontien ja Sammonkadun välinen alue vuonna 1950. Liisankallion takaa kuvan vasemmalla puolella näkyy Kissanmaan kansakoulu ja pilkahdus Koskentien 2. vaiheen kaupantaloa. Kuva: Hakan 50-vuotisjuhlakirja

Pellot jatkuivat pitkän matkaa kohti länttä eli kaupungin keskustaa. Viljelyaukeasta kohosi Liisankallio, jonka laella seisoi hyppyrimäki ja lato, jossa järjestettiin tansseja. Liisankalliolta, nykyisen Kalevan kirkon kohdalta, jatkuivat vielä viljelysmaat kohti keskustaa.

Alueen ainoat asuintalot löytyivät Kalevankankaan hautausmaan suunnalta, jonne Kaskitien ja Nyyrikintien vaiheille oli joitakin vuosia aiemmin valmistunut kolme- ja nelikerroksisia asuinkerrostaloja. Myös Kalevantien varrelle oli kyhätty puisia ns. pikataloja torjumaan sodanjälkeistä asuntopulaa.¹⁵

Kuva 7 Pikataloja valmistumisensa aikoihin 1945, joista viimeinen "mohikaani" muutti pois vasta 1995, kun viimeisetkin "intiaanikylän" talot purettiin. Kuva: R. Branthin / Tampereen museoiden kuva-arkisto

Ilmarinkadun varrella, Koskentien talojen ja Tammelan välissä, alkoi nimikilpailussa 1948 Kalevaksi nimetty uusi kaupunginosa jo hahmottua. Ilmarinkadun eteläpuolella, Kaupinkadusta länteen oli jo pystyssä ns. Nelitalot. Ilmarinkadun pohjoispuolella, Petsamonkadusta länteen oli jatkosodan vuosista alkaen seissyt kolme nelikerroksista

taloa, jotka kenkätehdas Brander oli rakennuttanut työntekijöilleen. Kalevantomien (Harry W. Schreck 1949-54) ja tiilipintaisten Pekolan talojen (Aino ja Alvar Aalto 1949, 1951, Oskari Helminen 1954) paikoilla oli vielä peltoa. Viljelylakeutta riitti kaikilla muillakin kohdilla, jotka myöhemmin rakentuivat täydentämään Kalevan avoimeen rakennustapaan perustuvaa kaupunkirakennetta.¹⁶

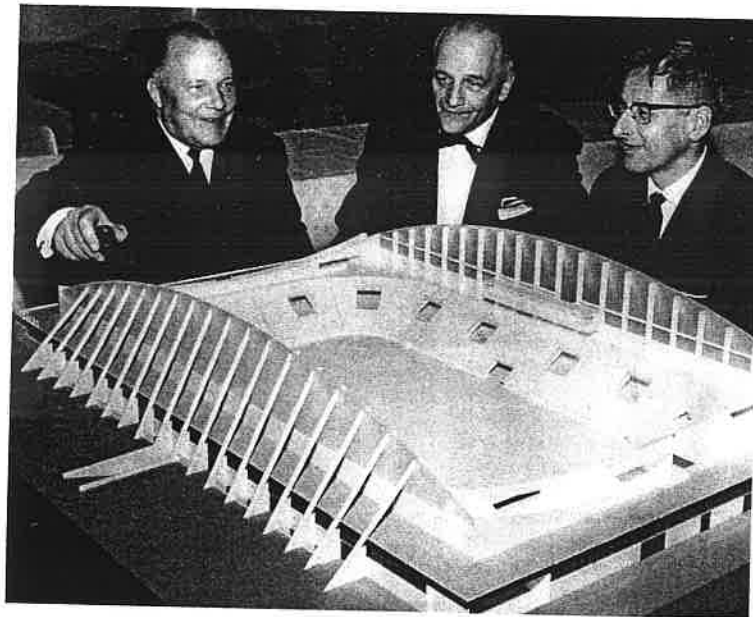
¹⁵ Arkimies, Hyttinen, Me koskentielläiset, s. 8-9

¹⁶ Arkimies, Hyttinen, Me koskentielläiset, s. 9-10

1.2 Suunnitelmat

1.2.1 Arkkitehti

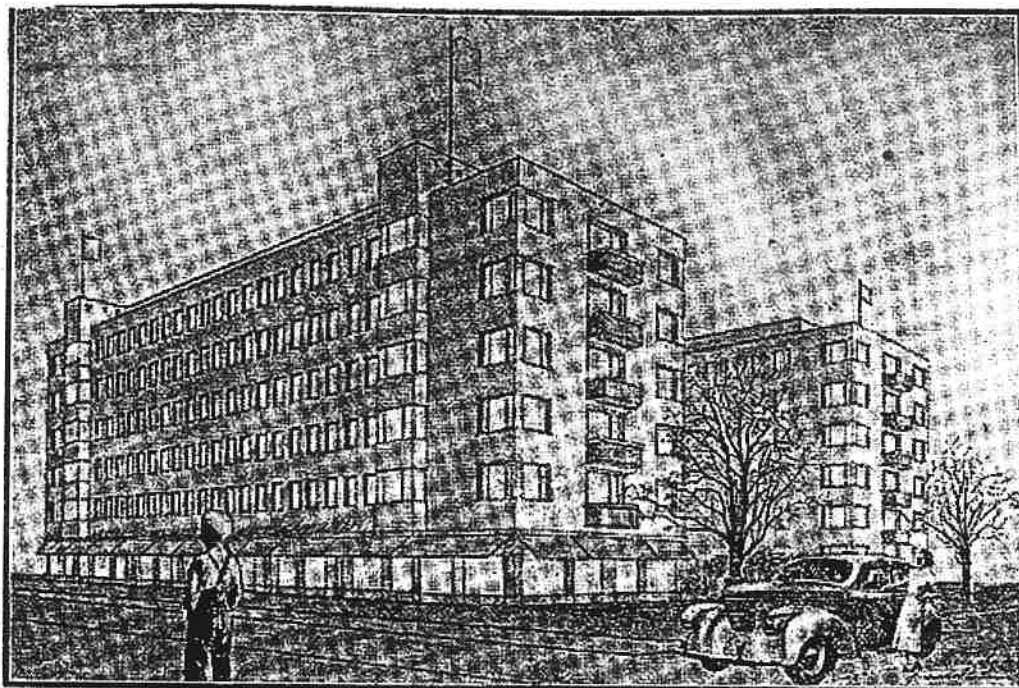
As Oy Koskentie sai suunniteltavakseen arkkitehti Jaakko Tähtinen, joka oli perustanut toimistonsa Tampereelle 1933. Jaakko Tähtinen oli Tampereen keskeisiä arkkitehteja 1920-luvun lopulta 1960-luvulle, jolloin toimiston vetäjäksi siirtyi hänen poikansa Antti Tähtinen. 1928 Jaakko Tähtinen suunnitteli yhdessä Yrjö Lindegrénin kanssa klassistisen asuinkerrostalon Pyynikintorin varrelle, mutta töiden kaari ulottui sittemmin funkiksen ja 50-luvun kautta betonirakenteiseen Hakametsän jäähalliin (1965). Yrjö Lindegrenistä tuli funktionalismin ja jälleenrakentamiskauden merkittävä arkkitehti. Hän oli Tähtisen tavoin kirjoittanut ylioppilaaksi Tampereen lyseosta.

Kuva 9. Arkkitehti Jaakko Tähtinen Suomen ensimmäisen jäähallin pienoismallin äärellä. Tähtisen vierellä vasemmalla jääkiekkoliiton puheenjohtaja Harry Lindblad ja oikealla jäähallin toimitusjohtaja Usko Teromaa. Kuva: Tampereen museoiden kuva-arkisto.

Funktionalistista asuntorakentamista Tähtisen tuotannossa edustaa hyvin Akonlinnan kuusikerroksiset lamellitalot Tammelantorin laidalla. Ne rakennutti Aaltosen kenkätehdas Oy talvisodan päätyttyä helpottamaan vaikeaa asuntopulaa 1941. Akonlinnan julkisivu rajaa komeasti toria ja on hieno pari viereiselle Pikilinnalle. Akonlinnan perusratkaisussa näkyy pyrkimys funktionalismin avoimeen tilaan. Korttelin päädyt on jätetty auki, jolloin pihasta tulee valoisampi ja avoimen tuntuinen.¹⁷

¹⁷ Mukala, Metso Voima Tuulensuu, s. 96, 112

22.1.1940 Uudet asuntotalot Tammelan torin puolelta.

Kaksi 6-kerroksista asuntotaloa *Tampereelle.*

Aaltosen Kenkätehdas Oy. aloittaa
tällä viikolla

kahden suuren lamellitalon rakennustyöt Tammelan
torin varrella.

Tampereelle ryhdytään täällä viikolla rakentamaan kahta suurta asuntotaloa, joista yhteensä tulee Tampereen suurin asuntotaloyhdistelmä. Rakennuttajana on Aaltosen Kenkätehdas Oy. ja rakennetaan talot XV (Tammelan) kaupunginosan tontille n:o 57 A, jolla tontilla on nyt Tekniska Oyn tehdasrakennus. Rakennuttaja on ryhtynyt hankkeeseen taroituksenaan laajentaa odotettavasta työttömyydestä sekä poistaa Tampereelle vallitsevaa valkeaa asuntopulaa.

Talot rakennetaan Tammelan torin varrelle siten, että niillä rajoittavat Tammelan tori, Väinöläkatu, Mäkipääkatu ja Kyllikinkatu. Rakennus-

päätökset on laatinut Jaakko Tählinen Arkkitehtitoimisto ja rakennustyön suorittaa Rakennustoimisto Tählinen & Sola. Tontilla ryhdytään rakennustöihin tällä viikolla ja tulee rakennusten olla valmiina ensi vuoden alkuunsa.

Rakennuslupa käsittää koko korttelin ja on sen pinta-ala 3.600 neliömetriä. Se on yhdistetty kaikkiaan neljään tonttiin ja rakennuslupa edellytti asemakaavan muutoksen. Tontille rakennetaan kaksi lamellitaloa pohjois-eteläsuunnassa ja on kumpikin rakennus 6-kerroksinen. Niiden pituus on 60 m ja leveys 14 m. Rakennuksiin tulee tasakatot, joilla asuk-

kaat voivat oleskella. Rakennusten välillä tulee 22 m levyinen avonainen pihamaa, joka järjestetään puistoksi. Kaksi lasten leikkipaikkaa ja vesialtainen.

Kyllikinkadun puolelle tulee rakennus yhdistävä 2-kerroksinen talousrakennus, joka on 8 m:n levyinen. Sen ensimmäiseen kerrokseen sijoitetaan erilaisia polkupyörä-, kelkka- ja suojia, 4 autotallia, talonmiehen varastot ym. Toiseen kerrokseen tulee tilava pesulaitos sekä talojen asukkaita varten sauna. Tammelan torin puolelta rakennuksiin tulee ensimmäiseen kerrokseen liikehuoneistoja.

Kaikkiaan tulee rakennuksissa olemaan n. 390 asuinhuonetta ja kaikkiaan 155:een huoneistoon, joista suurin osa on pienasuntoja. Huoneistotyyppinä on kaikkiaan 6 alkaen yhden huoneen ja keittiökeittiö huoneistoihin saakka. Suurimmat huoneistot on sijoitettu talojen päätyihin, ja on niistä näköala kolmeen ilmansuuntaan. Talojen kellareihin tulevat nykyaikaiset väestönsuojat. Rakennukset sähköistetaan kauttaaltaan. Niinikään järjestetään huoneistojen ja poraskäytävien koneellinen tuuletus.

Aamulehti 1940. Akonlinnassa on funkiuksen ihanteiden mukaiset tasakatot, joita on ajateltu hyödynnettävän myös oleskeluun.

Suur-Tampereen asemakaava

olisi ajoissa luotava ja teollisuus-
alueet siinä määrättävä.

Insinööri Sulo Heiniö esitelmöi Tampereen Teknillisen Seuran
vuosikokouksessa eilen.

132:1941 RT
Tampereen Teknillisen Seuran vuosikokous pidettiin eilen seuran huoneistossa. Puheenjohtajana toimi arkkitehti B. Strömmer ja pöytäkirjaa piti maisteri C. Mäkilin. Esitettiin toimintakertomus vv. 1940—41 ja valittiin seuran toimihenkilöt seuraavaksi toimintakaudeksi. Puheenjohtajaksi valittiin edelleen arkkitehti B. Strömmer, varapuheenjohtajaksi insinööri Erik von Pfaler ja varsinaisiksi jäseniksi insinööri K. Lumme ja arkkitehti J. Tähtinen sekä varajäseniksi arkkitehti E. Kaalamo ja insinööri Jorma Serlachius. Sihteeriksi ja taloudenhohtajaksi valittiin edelleen maisteri C. Mäkilin. Tilintarkastajiksi valittiin konttoripäällikkö A. R. Allinniemä ja prokuristi A. Wiklund sekä varalle insinööri K. A. Niinikoski ja rehtori Uno Jansson.

Kokouksessa seurasi sitten insinööri Sulo Heiniön esitelmä: „Teollisuusalueet Suur-Tampereen asemakaavassa”.

Puhuja kuvasi aluksi nykyisen Tampereen alueellista kehitystä, joka ensin Pirkkalanmaan laajasta alueesta supistui pieneksi kaupunki-alueeksi ja nyt taas on monin valhein laajentunut 15 kertaa suuremmaksi alkupe-
rällistä aluettaan, ollen sen suuruus nykyisin noin 4820 ha. Mutta kehitys on jatkumassa ja lähivuosina joutuvat Ylöjärven kaupungin vastainen alue (n. 2980 ha) ja Messukylä (n. 7960 ha) kaupunkiin liitettäväksi. Sen jälkeen ovat vuorossa Nokia, Aitolahdi ja Pirkkala. Suur-Tampereen alue on silloin n. 42.000 ha.

Mutta ennenkuin tähän päästään, on kaupungilla syytä suunnitella nä alueellista (regionaalista) asemakaavaa, jossa on huomioituna aluetta hallkovat valtakunnantiet, valtatiet, rautatiet, lentokentät ym., mitkä kuuluvat läheisesti liikenteen monipuoliseen kehittämiseen.

Tässä kehityksessä, s.o. alueellista asemakaavaa luotaessa on tarpeellista varhain huomioitava paitsi kaupungin asukkaiden viihtyisyyttä ja terveydel-
listä etua palvelevat tehtävät, kuten

lammikot, puistot, leikki- ja urheilukentät, myöskin kaupungin elinkeinoelämän tärkeästi ja painavasti vaikuttavat seikat, kuten teollisuus- ja taloudelliset alueet. Ellei kaupunki luo ajoissa alueellista asemakaavaa, Suur-Tampereen asemakaavaa, voivat liikenneongelmat tuonnempina teollisuutta varten alueita varattaessa käydä perin valkeasti ratkaistaviksi. Taaja esikaupunki saattaa valkeuttaa tärkeän sivuraitteen vetämistä, valtatien luonnollinen suunta voi kohdata voittamattomia esteitä tai ainakin tun-
tuvasti kallistaa suunnittelujen valta-
väylien avaamista. Tällaisesta on olemassa lukuisia esimerkkejä.

Tämän jälkeen puhuja siirtyi tarkastelemaan kaupungin nykyisellä alueella jo käyttöön otettuja teollisuusalueita ja aluetta, jotka pitäisi varata teollisuutta varten. Puhuja arvosteli nykyistä tilannetta heikoksi, koska varsinainen teollisuusalue on vain Viinikassa ja se on ensiksikin peräti pienä tarkoitukseen, soveltuu korkeintaan pienteollisuuden tarpeeksi ja toiseksi senkin alueen käytölle on jo asetettu esteitä. Olisi siis jo aika kinnittää vakavaa huomiota kysymyksen pikaiseen ratkaisuun.

Esitelmöitsijä siirtyi sen jälkeen tarkastelemaan liikenneväylien tulevia suuntia, nimenomaan rautateiden päälinjoista vedettävää sivuraitteita Näsijärven itäiseen ja läntiseen osaan sekä Pyhäjärven rannalle ja samalla huomautti rautateiden uusien raiteiden strategisesta merkityksestä, kun on kysymys Tampereen suljettuun piiriin sisältyvien monien rautatiesiltojen tärkeästä ponnituskohteina. Esitetykseen Suur-Tampereen alueelle tehtävät uudet ratayhteydet ja valtatiet, esitelmöitsijä esitti ehdotuksensa uusista teollisuusalueista, jollaisina hän mainitsi mm. Aitolahden eteläisen alueen, Lielahden takaisen alueen, Porin radan alueen läntisessä osassa kaupunkia ja osia Pirkkalan alueesta. Vielä esitti hän ehdotuksen lentokenttien laajemmasta suunnitelmasta sotilas- ja liikenneteknillisiä näkökohtia silmällä pitäen ja ns. valtakunnan teiden, joita voidaan sanoa myös sotatiet, asemasta.

Alustuksen johdosta virisi vilkas keskustelu, jonka aikana puhetta johti ins. von Pfaler. Lopuksi tehtiin päätös, että seura kääntyy kirjelmällä kaupparehlerin ja kaupunginhallituksen puoleen ja pyrkii jouduttamaan Suur-Tampereen asemakaavan luomista ja teollisuusalueiden määrittelmistä siinä.

Aamulehti 1941. Jaakko Tähtinen ja muut ajan merkittävät tamperelaisarkkitehdit osallistuivat ilmeisen aktiivisesti myös järjestötoimintaan.

Toinen Koskentien talojen kannalta mielenkiintoinen Tähtisen suunnittelema asuinkerrostalo on Pyyntikintorin kulmaan 1951-52 valmistunut Asunto-osakeyhtiö Veljeslinna, joka oli kaupungin ensimmäinen rintamamieskerrostalo. Pääurakoitsijana toimi Koskentielläisillekin tuttu Yrjö Salo Oy.¹⁸ Vaikka rakennuksessa on runsaasti yhteneviä piirteitä Koskentien taloihin esimerkiksi julkisivumateriaalien, parvekkeiden, aukotuksen ja detaljien osalta, poikkeaa Veljeslinna kulmakorosteineen ja erityisesti umpikorttelirakenteensa vuoksi merkittävästi samaan aikaan suunnitelluista Koskentien taloista.

Kuva 10. Veljeslinna 24.9.1951. Kuva: Pekka Kosonen/ Tampereen museoiden kuva-arkisto

1.2.2 Korttelirakenne

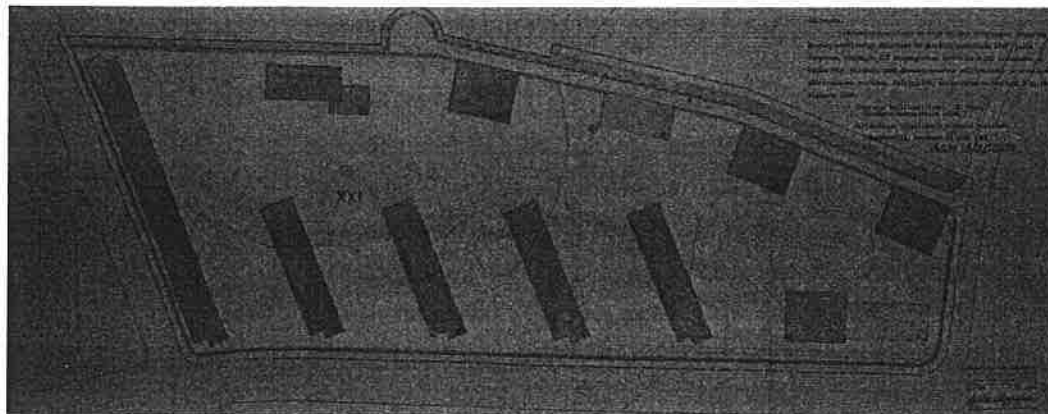
Kalevan kaavoitus pohjautuu 1922 pidettyyn asemakaavakilpailun tulokseen. Jaetulle toiselle sijalle Carolus Lindbergin kanssa tullut Birger Brunila sai työn. Brunilan ruutukaavaan ja umpikortteleihin perustunut yleiskaava valmistui 1924, mutta sitä ei koskaan virallisesti vahvistettu. Jälkensä se kuitenkin jätti Kalevan tieverkostoon. Elis Kaalamon tultua valituksi ensimmäiseksi asemakaava-arkkitehdiksi 1934 hän ryhtyi avartamaan korttelirakennetta funktionalismin ihannoiman avoimen korttelimallin mukaisesti.¹⁹

Koskentiellä Jaakko Tähtinen luonnosteli rakennussuunnitelmien lisäksi ilmeisesti myös asemakaavan, vaikka virallisen kaavakartan onkin laatinut kaupungin rakennustoimiston asemakaavaosastolta Aaro Alapeuso. Korttelin kaava jatkaa Kalevan avointa korttelirakennetta kaupungin asemakaava-arkkitehti Elis Kaalamon Kalevaan viitoittaman mallin mukaisesti. Pohjois-eteläsuuntaiset nelikerroksiset lamellit Ilmarinkadun varressa päästävät auringonvalon

¹⁸ Koskesta voimaa –verkkojulkaisu, <http://www.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/veljes.htm>

¹⁹ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s.56-57

korttelin sisäosiin. Korttelin itäpää ja pohjoisreuna on toteutettu puolestaan nelikerroksisten pistetalojen nauhana. Korttelin pohjoisreunan pistetalojen välistä avautuu näkymiä viereiseen Litukan siirtolapuutarhaan ja puistoon. Pistetalojen väliin jää talousrakennus ja alkuperäisen päiväkotisuunnitelman tilalle viimeisessä rakennusvaiheessa toteutettu autotalli. Tontin kaakkoiskulmassa, Ilmarinkadun ja Vainiokadun risteyksessä, on liiketiloista ja autotallirivistöstä muodostuva yksikerroksinen liikesiipi.

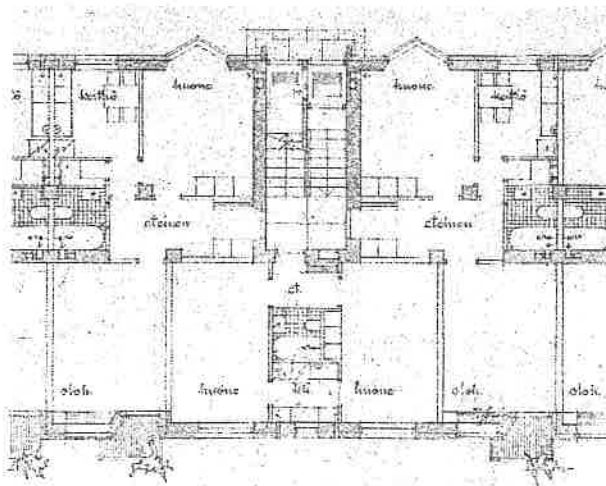
Koskentie korttelirakenne. Pohjois-eteläsuuntaiset lamellit päästävät auringon korttelin sisäpihalle. Asemakaava-arkkitehti Aaro Alapeuson kaava vuodelta 1941.

1.2.3 Koskentien asunnot

As Oy Koskentien suunnittelu ja rakentaminen osuu jälleenrakentamiskaudella ajankohtaan, jolloin kaikki tärkeimmät rakennusaineet olivat vielä säännösteltyjä. Säännöstelystä vapauduttiin vasta 1954. Kun asutustoiminnan päätyminen alkoi olla näköpiirissä, luotiin vuonna 1949 arava-järjestelmä tukemaan muun kuin maatalousväestön asunnonhankintaa. Rakennustoiminta vilkastui kuitenkin laajemmin vasta 1953 vuoden lopulla sotakorvausten tultua maksetuiksi edellisen vuoden syksyllä.²⁰

Asuntosuunnittelu oli selkeästi ajankohdan arkkitehtuurin keskiössä. Kaksi huonetta ja keittiö vakiintui suomalaisen jokaperheen asunnoksi. Asumisen normeissa minimistä tuli maksimi, ja 1950-luvun asuntorakentaminen merkitsi käytännössä funktionalismin "eksistenssiminimin" toteutumista: Frankfurtin Die Wohnung für das Existenzminimum -näyttelyssä 1929 pienimmän mahdollisen keittiöstä, arkihuoneesta ja makuuhuoneesta koostuvan perheasunnon pinta-alaksi määriteltiin 50-60m². Liian ahtaan asuntorakentamisen kritiikki oli voimakasta koko 1950-luvun. Aravalakien lisäksi asuntojen kalleus ja omarahoitusosuuden nousu suuntasivat kysynnän kuitenkin pienempiin asuntoihin.²¹

Myös Koskentien taloissa yleisin asuntotyyppi on kaksio keittiöllä tai keittokomerolla. Tyypillinen lamellitalon porrastasanne koostuu kolmesta kaksioista, joista pienimmällä ei ole omaa parveketta. Pistetaloissa ja osassa lamellien päädyistä on myös kolmen huoneen ja keittiön asuntoja.

Tyypillinen As Oy Koskentien lamelli muodostuu kolmesta kaksioista

²⁰ Suomen rakennustaiteen museo, Sankarus ja arki, s.58

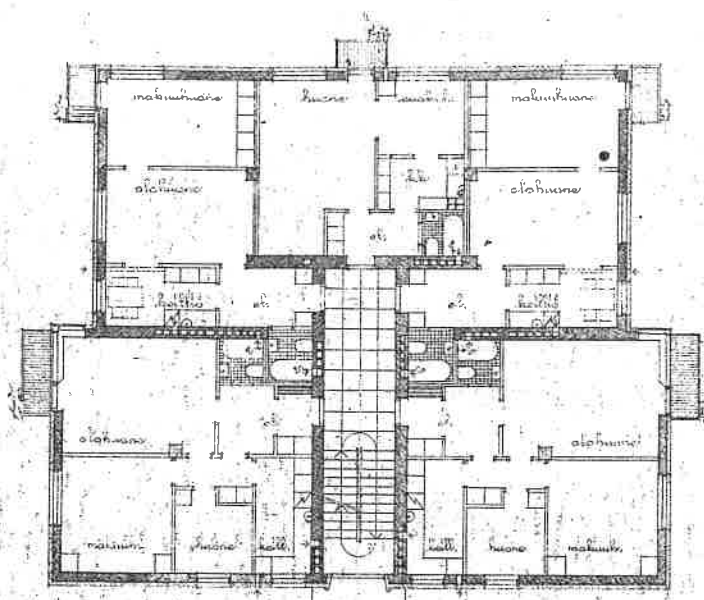
²¹ Suomen rakennustaiteen museo, Sankarus ja arki, s.144

Huoneistojen koko vaihtelee pienistä 27m² yksiöistä 87m² kolmioihin. Suurempikin yksiö on vain pari neliötä kookkaampi eli 29m². Kaksioita on viittä eri kokoa: 42m², 45m², 48m², 53m² ja 56m². Suuremmat 87m² ja 71m² kolmiot ovat lamellien päädyissä ja pienemmät kolmiot 69m² löytyvät pistetaloista.

1940-1950 -lukujen jälleenrakentaminen merkitsi ratkaisevaa muutosta suomalaisessa asumisessa. Nykyään lähes itsestäänselvänä pidetty modernin asunnon pohjakaava – keittiö, olohuone, makuuhuone – oli uutuus, joka poikkesi vallitsevasta asumisen käytännöstä sekä maaseudulla että kaupungeissa. Olennainen tekijä modernin asunnon suunnittelussa on kotitaloustyön ja perheenemännän roolin muuttuminen. Sotia edeltäneen keskiluokkaisen ja porvarillisen kaupunkiasunnon erillinen, kätkeyty huolto- ja talousosa palvelijanhuoneineen katoaa. Asunnossa keskitytään arkeen eikä juhlaan, ja aiemmin piilossa ollut kotitaloustyö tehdään näkyväksi. Kun 40-luvun tyyppitalojen keittiön-makuuhuoneen ja arkihuoneen akselien erottamisessa oli olennaista juhlan ja arjen, representaation ja reproduktion ero, kattaa arkinen oleminen 50-luvulla koko asunnon. Olennaista on keittiön, ruokailutilan ja olohuoneen välinen yhteys. Olohuone perheen kokoajana ja arkisen yhdessäolon tilana korostuu. Avoimet keittiöt, kuten erilaiset baarikeittiöratkaisut, korostavat kotitaloustyön näkyvyyttä. Tässä näkyväksi tekeminen merkitsee muutosta suhteessa naisen työhön, joka on olennainen osa kansantaloutta.²²

Koskentie asunnoissa asuntotyyppin murros on selvästi nähtävissä. Suuremmissa kolmioissa esiintyy vielä keittiön yhteyteen sijoitettu pieni palvelijan huone, mutta useimmat asunnot noudattavat jo edellä kuvattua modernin asunnon pohjakaavaa. Keittiöt ovat usein erillisiä huoneita, mutta myös keittiön, ruokailutilan ja olohuoneen yhteyttä korostavia huoneistoja esiintyy. Yksiöissä ja pienemmissä kaksioissa huoneeseen avautuva keittokomero on yleisin ratkaisu. Kaksio, jossa on huoneita yhdistävä keittokomero, on Kalevan alueella melko yleinen huoneistotyyppi. Se on myöhemmin osoittautunut halutuksi ja käyttökelpoiseksi opiskelijoiden vuokra-asuntotyyppiksi kahden opiskelukaveruksen soluasuntona.

²² Suomen rakennustaiteen museo, Sankaruus ja arki, s.148

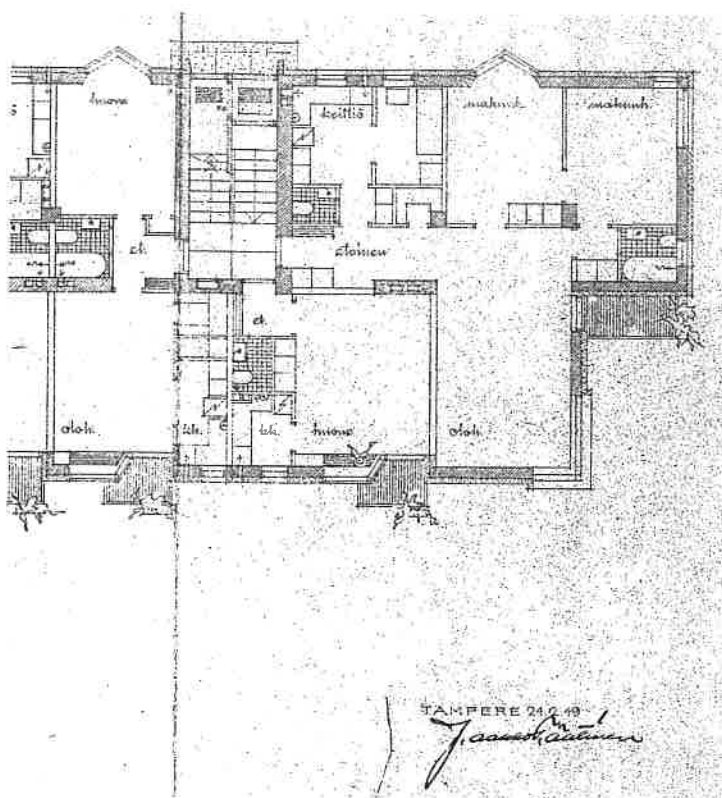

I-IV - Kerros
II-IV - Kerros

Rakennus nro 8
Rakennus nro 6

TAMPERE 12.12.40

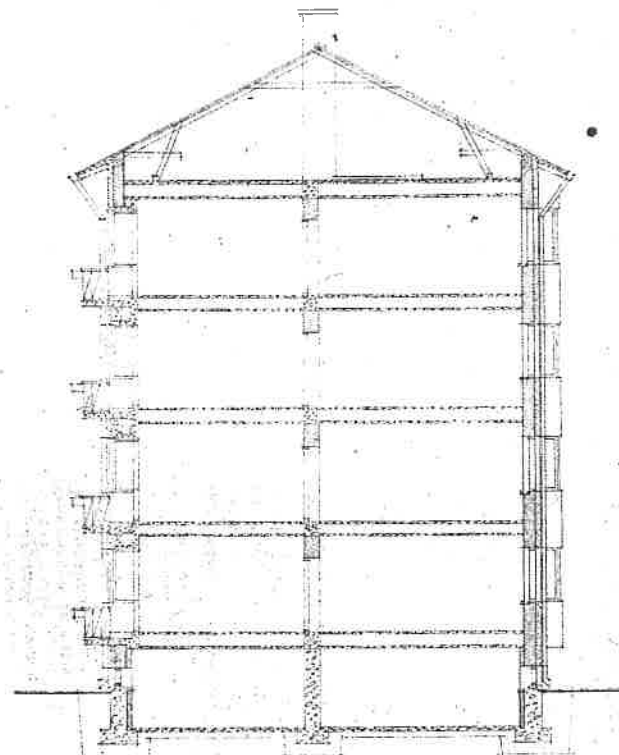
Pistetalon asuinkerros.

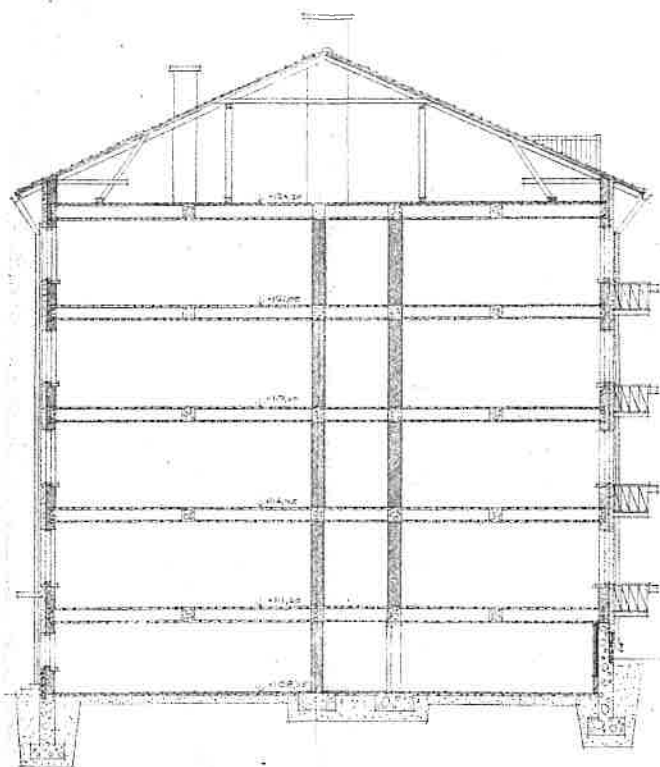
TAMPERE 24.2.40

J. Saarimäki

Päätylamelli. Kolmioissa esiintyy vielä keittiöön liittyvä pieni huone.

Rakennus 1 ja 2 Leikkaus

Leikkaus

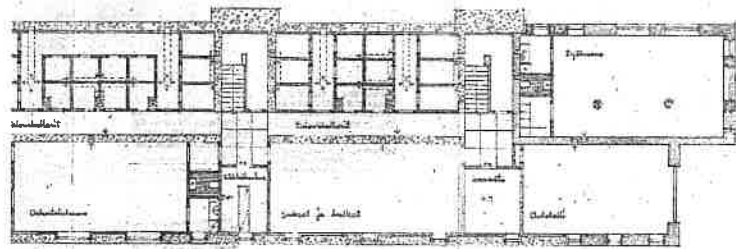
Rakennus n:o 5

TAM 3

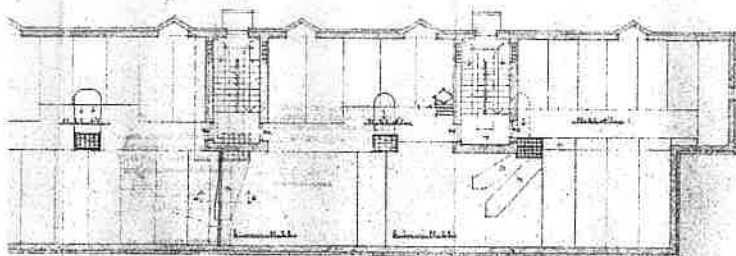
Lamelli ja pistetalon leikkaus. Kerroshkorkeus on 3,15m.

1.2.4 Muut tilat

Asuntojen ja niiden tarvitsemien aputilojen lisäksi Koskentien taloihin toteutettiin liiketiloja, autotalleja ja yleinen sauna. Kellarikerrokset on varattu lähinnä talouskellareille ja ulkoiluvälinevarastoille. Kellarikerrosten suunnitelmissa esiintyy yleensä myös talokohtainen askarteluhuone. Kadulle suuntauvissa kellarin osissa, lähinnä Ilmarinkadun ja Litukankadun varressa, on myös pieniä liiketiloja ja autotalleja. Ullakoille kattorakenteiden sekaan on sijoitettu asuntojen varastotilojen lisäksi kuivatustiloja pyykeille.

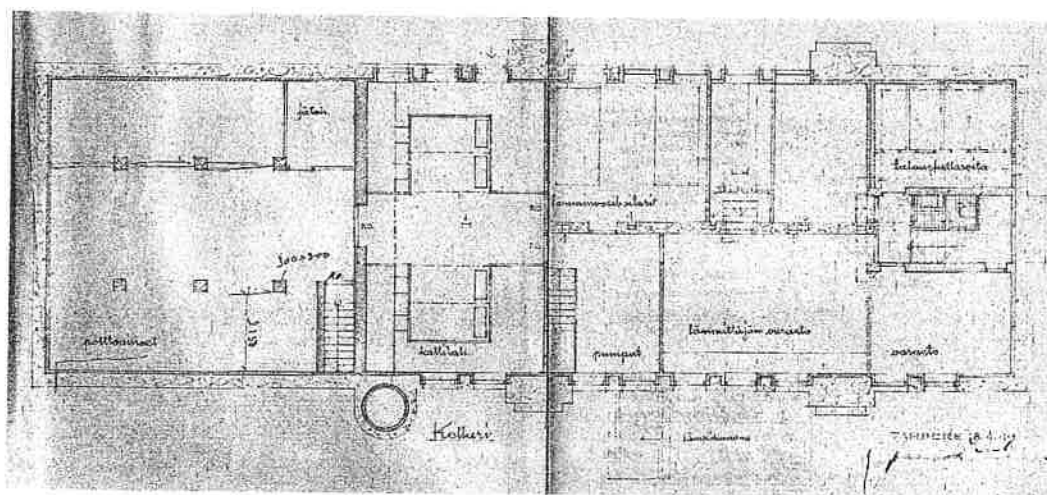
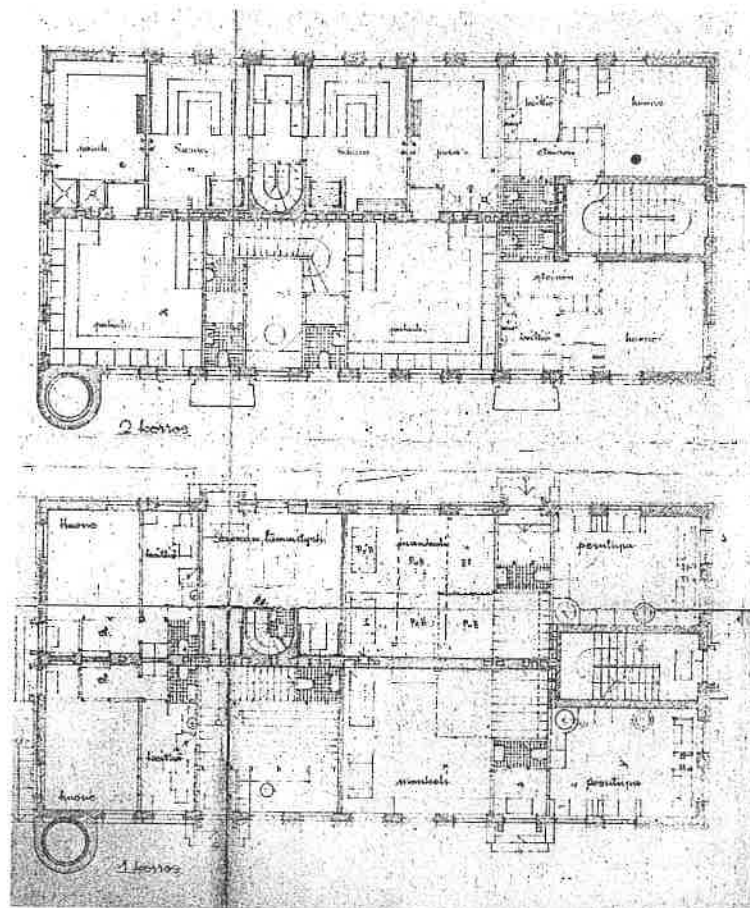

Kellarikerroksen tiloja

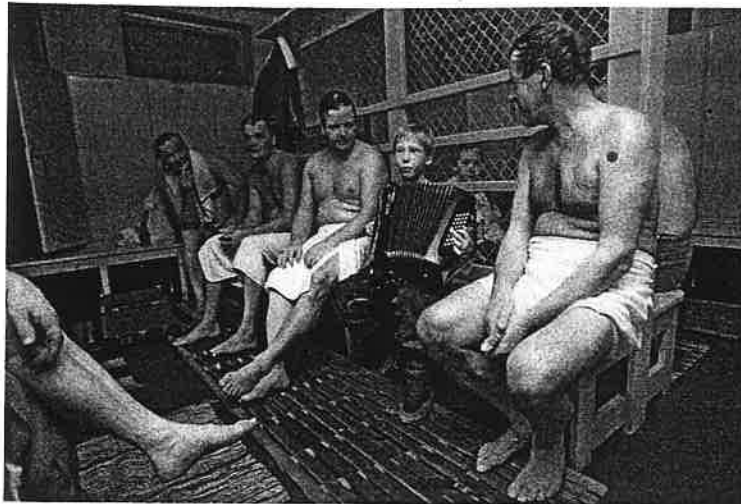

Ullakotiloja

Erilliseen kaksikerroksiseen talousrakennukseen on kellarikerroksen teknisten- ja varastotilojen lisäksi suunniteltu kaksi pesutupaa mankelihuoneineen ja neljä pientä yksiötä. Myös Koskentien yleinen sauna sijaitsi talousrakennuksessa. Miehillä ja naisilla on omat sauna-, pesu- ja pukutilat rakennuksen 2. kerroksessa. Taloyhtiön lämmitys hoidettiin alkuun koksilla, mitä varten kellarin on suunniteltu laaja polttoainevarasto.

Talousrakennuksen kellari, 1. ja 2. kerros

Kuva 11-12. Koskentien sauna ennen 1990-luvun puolivälin sisäremonttia. Kuvat: Raine Lehtoranta, Aamulehti

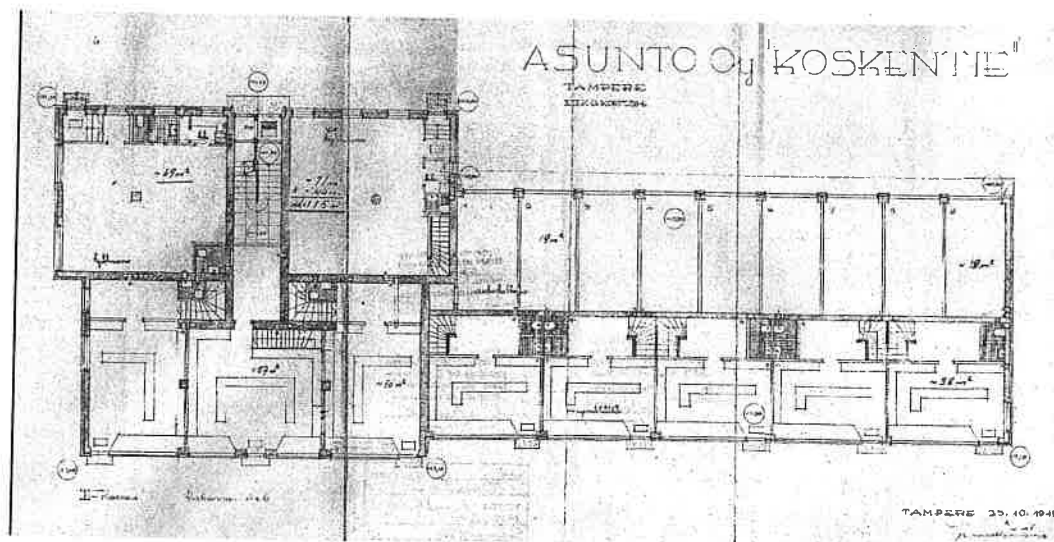
Kuva 13. Saunan vanha kyltti.

Ensimmäisen ja toisen toteutusvaiheen asemapiirroksessa korttelin pohjoisreunalle on suunniteltu sijoittuvaksi kaksikerroksinen lasten päiväkot. Kolmannessa toteutusvaiheessa paikalle rakennettiin kuitenkin kaksikerroksinen 32 paikkainen autotallirakennus. Yksikerroksisen liikesiiven pihan puolelle on sijoitettu 9 autotallia ja muiden talojen kellarikerroksissa on yhteensä 9 tallia lisää.

Kuva 14. Päiväkodin korvannut kaksikerroksinen autotallirakennus.

Ilmarinkatu 47 tunnettiin kaupantalonä liike- ja työtilojensa vuoksi. Talon maantasokerrokseen oli suunniteltu kahdeksan liikehuoneistoa alakerran varastotiloiheen ja kaksi työhuonetta pihan puolelle. Liike-, varasto- ja työtiloja on sijoitettu sekä kadunvarsien että pihan puoleisten päätyjen kellarikerroksiin myös muissa rakennuksissa.

Kaupantalon maantasokerros

1.2.5 Julkisivut

Rationalistinen ajattelu ja materiaaalipula leimasivat koko 1940- ja 50-luvun alun arkkitehtuuria. Ajankohtaa voidaan karkeasti nimittää eräänlaiseksi aukkorationalismin ajaksi: tehtiin minimikokoinen aukko julkisivun siihen kohtaan, missä sisätilat ja käyttö tätä välttämättä edellyttivät. Rakennusten tektoninen ilme syntyy massiivisen tiilimuurin leveistä aukkovälien pilareista, lyhyestä ja korkeasta aukkopalkista, korkeista ikkuna-aukoista ja korkeasta välipohjarakenteesta. Nämä klassisen rungon periaatteet ovat selvästi näkyvissä vielä 1950-luvun alun tiilimuurirunkoisessa kerrostaloarkkitehtuurissa.²³

Toinen leimallinen piirre ajankohdan asuntoarkkitehtuurissa on luonnonmateriaalien käyttö ja erilaisten materiaalien yhdistäminen sekä rakennusten ulkoasussa että sisätiloissa. Asuintilossa pyrittiin myös eräänlaiseen läpinäkyvyyteen ja tilojen jatkuvuuteen. Ilmavuus, valoisuus ja ympäröivä luonto haluttiin tuoda asunnon sisään lomittamalla sisä- ja ulkotilat ikkunoiden ja parvekkeiden kautta.²⁴

As Oy Koskentie ulkoarkkitehtuurissa on ajankohdalle tyypillisesti vahva materiaalin tuntu. Sokkelit ovat liuskekiviverhoituja ja julkisivut pääosin karkeaa roiskerappausta, jonka materiaalituntua ja pinnan tekstuuria vielä korostaa Suomen tyypillinen viistovalo. Yksinkertaiset, suorakulmaiset rakennusmassat on murrettu Ilmarinkadun puoleisissa, muuhun kaupunkirakenteeseen suuntautuvissa päädyissä. Myös Kaupinkadun ja Litukankadun risteyksessä kohoava pääty on kevennetty samanlaisella sisäänvedolla, parvekkeilla ja kulmaikkunoilla, kun taas korttelin sisään suuntautuvat päädyt on käsitelty huomattavasti pelkistetympin. Pistetalojen kyljissä on myös vastaavanlainen päätyaihe, jolla syvärunkoinen rakennusmassa on murrettu suhteikkaaksi. Pelkistetyssä julkisivuarkkitehtuurissa huomio suuntautuu myös lamellien pitkien sivujen parvekesyvennyksiin, joilla suorakulmaisten lamellien keskimmäisiinkin asuntoihin on saatu muodostettua valoisuutta lisäävät ja näkymiä avartavat kulmaikkunat. Kulmaikkuna-aihe toistuu varioituna vielä vastakkaisella julkisivuosuudella makuuhuoneiden kolmioerkkereissä. Samoja aiheita Jaakko Tähtinen käytti myös toisenlaiseen kaupunkiympäristöön samoihin aikoihin suunnitellussa As Oy Veljeslinnassa.

²³ Mäkiö, Kerrostalot 1940-1960, s.147-149

²⁴ Rakennustaiteen museo, Sankaruus ja arki, s.149

Kuva 15. Viistovalo korostaa roiskerappauksen materiaalituntua.

Porrashuoneiden sisäänkäyntejä on korostettu graniittikehyksin. Lamellitaloissa kehys on toteutettu lupapiirustuksia suorakulmaisemmin, mutta on pistetaloissa muotoiltu ulkopinnaltaan suunnitelmien mukaisesti kaarevaksi yhdessä yläpuolisen, funkishenkisen katoksen kanssa. Toinen detaljitason poikkeama lamellien ja pistetalojen välillä on parvekekaide, joka lamellien asuntoparvekkeissa on aaltomaisesti taivutettua lattaterästä ja pistetaloissa puolestaan verkkomainen pyöröteräskaide. Lupapiirustuksissa kaikki asuntoparvekkeet on suunniteltu taivutetusta lattateräksestä. Suunnitelmissa ei myöskään esiinny kaiteiden taakse asennettuja, nykyisiä lasikuitulevyjä. Alkuaikojen valokuvissa osa parvekekaiteista on verhoiltu kankaalla tai levyillä ja toiset samankin talon parvekkeet ovat verhoamatta. Nykyinen, yhtenäinen levyverhous on asennettu valokuvista päätellen vasta 1960-luvulla. Myös alkuperäiset, parvekekaiteen ulkopuoliset kukkalaatikot on ajan saatossa poistettu.

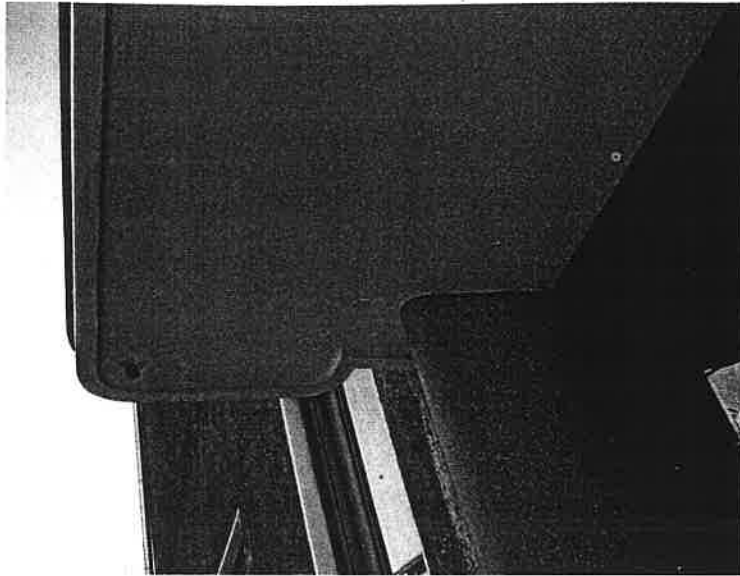
Kuva 16. Ilmarinkadun varren päätyrivi 1955. Kuva: Savia ja E.M. Staf / Tampere-Seuran kuva-arkisto

Kuva 17. Lamellitalon pääsisäänkäynti

Kuva 18. Pistetalon pääsisäänkäynti

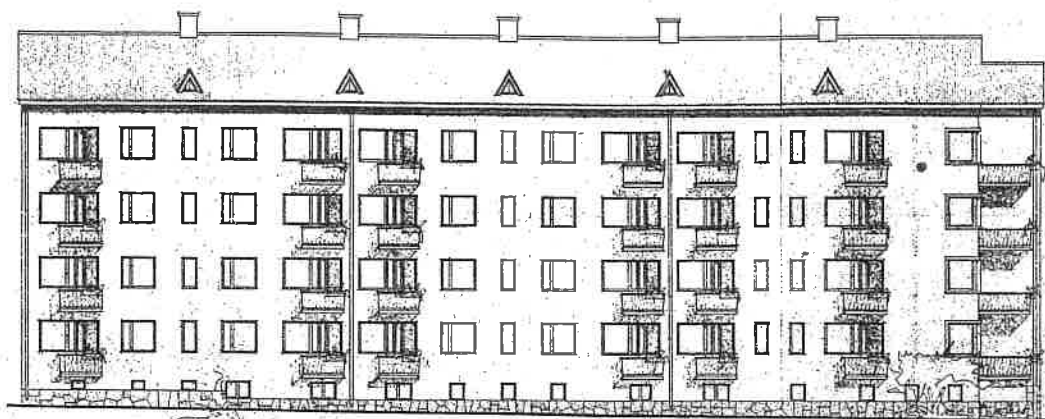

Kuva 19 . Pistetalon pääsisäänkäynnin pyöreitä muotoja

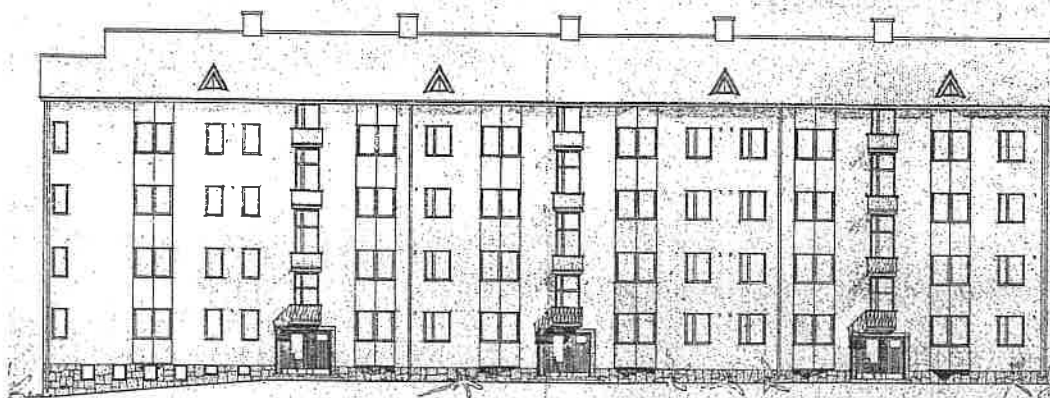
Rakennukset ovat ajalle tyypillisesti harjakattoisia ja katemateriaalina on betonikattotiili. Poikkeuksena on yksikerroksinen ja huopakattoinen liikesiipi. Pihalle laskevan pulpettikattonsa ansiosta se näyttää kadulle päin tasakattoiselta, funkis-henkisesti räystäättömältä rakennukselta. Liikesiiven etelään suuntautuvat näyteikkunat on alunperin varustettu markiisein, jotka ylös nostettuina piiloutuvat ikkunoiden yläpuoliseen nauhamaiseen kotelointiin. Räystäät ovat muuten avoimet paitsi erillisessä autotallirakennuksessa, jonka suunnitelmat on päivätty 1953, kun muut kolmannen rakennusvaiheen lupakuvat on päivätty jo 1949-1951. Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että autotallirakennuksen päätyräystäas on enemmänkin sukua Tähtisen samoihin aikoihin suunnitteleminen Omakadun rivitalojen räystäsdetaljiikalle kuin muutoin yhtenäisesti suunnitellulle Koskentie rakennuksille. Näitä Litukanpuiston vastakkaiselle reunalle 1954-55 valmistuneita rapattuja rivitaloja kutsuttiin myös Miljoonakyläksi, koska talot sisälsivät kookkaita huoneistoja.

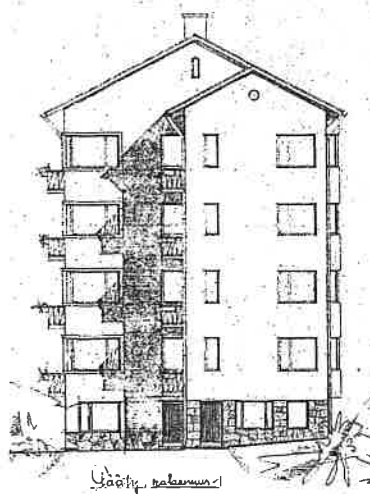
Kuva 20 . Kaksiväriset avoimet räystäät

Rakennus 3, julkisivu lounaaseen
1/100

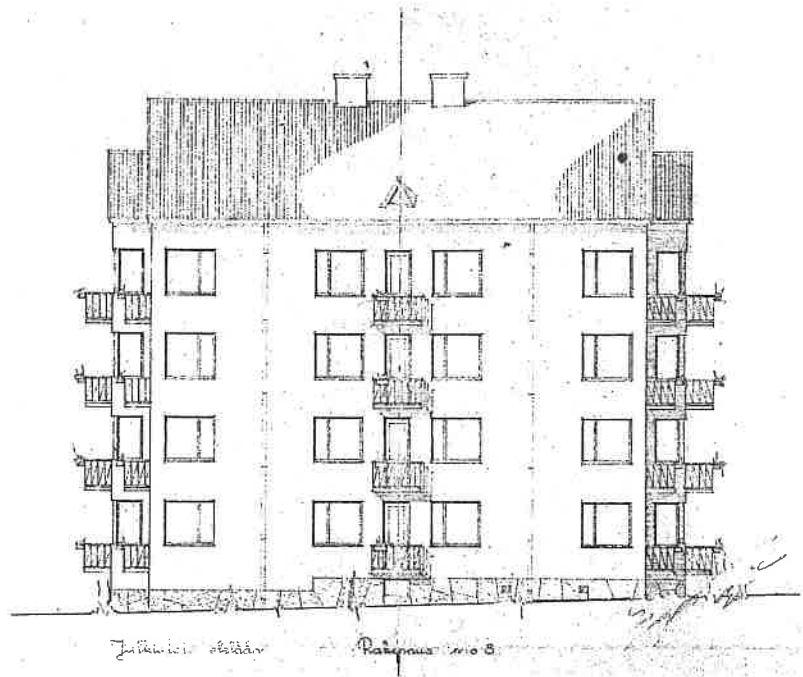

Rakennus 3, julkisivu koilliseen

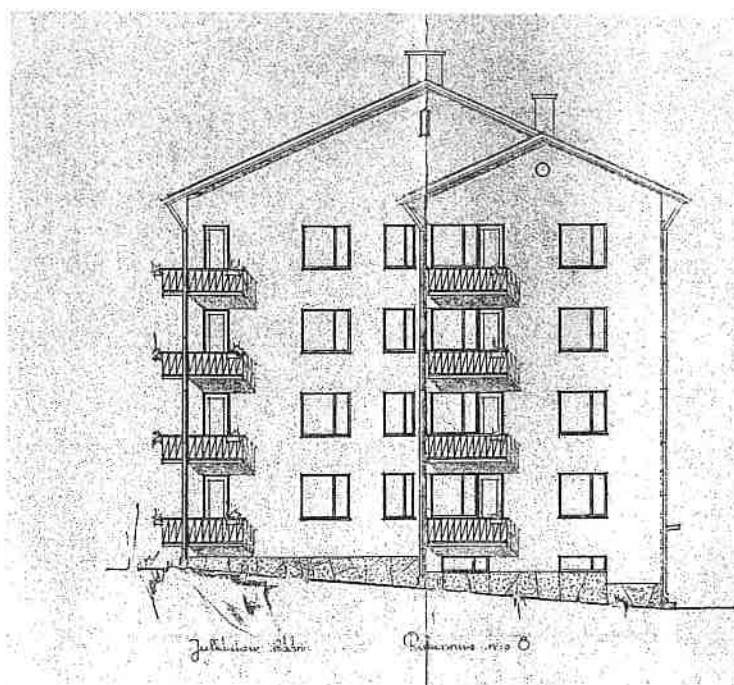
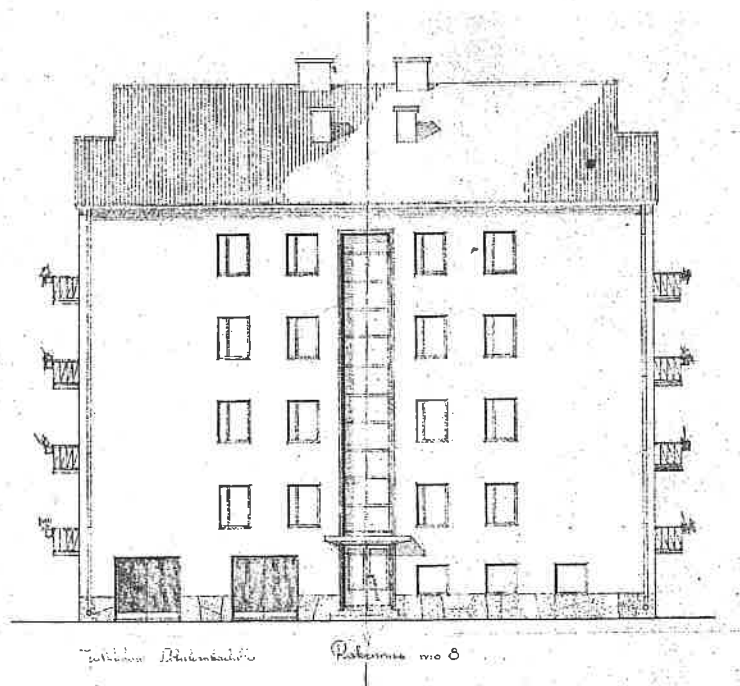

Yläty, rakennus

Lamellitalon julkisivut lounaaseen ja koilliseen. Päädyistä on lupapiirustuksissa esitetty vain Ilmarinkadun puoleinen päätyjulkisivu.

Pistetalon julkisivut etelään ja länteen

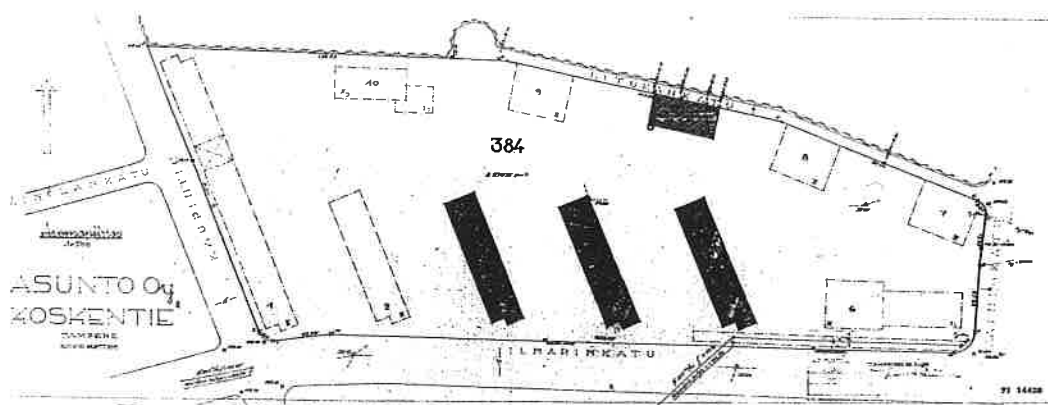

Pistetalon julkisivut pohjoiseen Litukankadulle ja itään

1.3 Toteutus

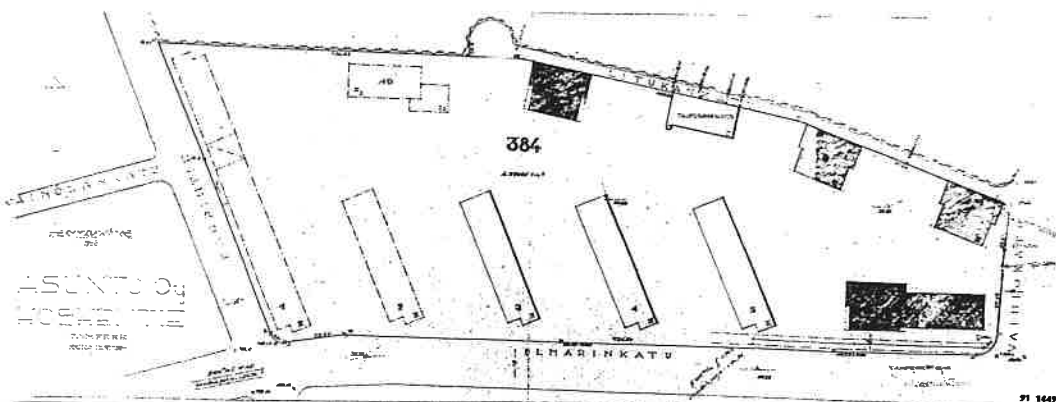
1.3.1 Toteutusvaiheet

As Oy Koskentien rakennusryhmä on toteutettu kolmena eri rakennusvaiheena. Ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin kolme lamellitaloa ja erillinen huoltokeskusrakennus korttelin keskiosaan. Rakennuslupa myönnettiin lokakuussa 1949 ja asukkaat pääsivät muuttamaan syksyllä 1950. Rakennukset ovat Ilmarinkatu 41, 43, 45 ja Litukankatu 8.

I vaiheen asemapiirros

Toisessa vaiheessa valmistui neljä pistetaloa ja liikesiipi korttelin itäosaan. Kohteelle on myönnettiin rakennuslupa kesäkuussa 1950 ja käyttöönottokatselmus pidettiin elokuussa 1951. Rakennusten katuosoitteet ovat Litukankatu 6, 10, 12 ja Ilmarinkatu 47.

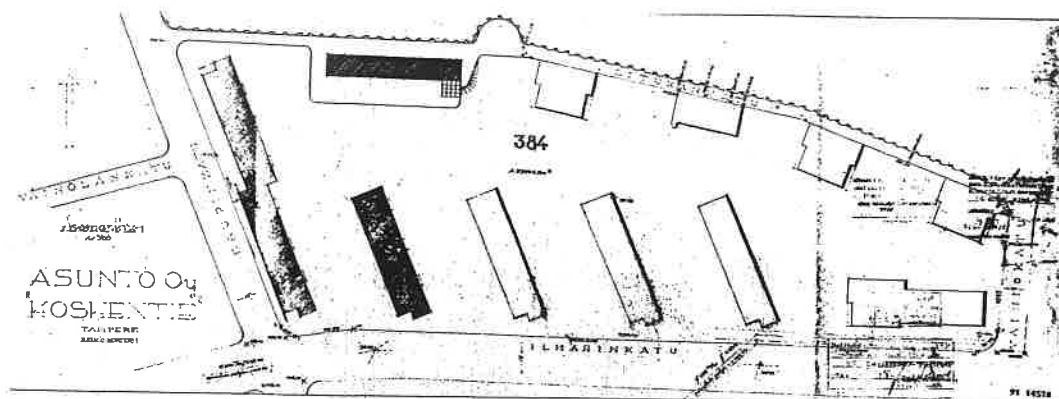

II vaiheen asemapiirros

Vaiheessa, jolloin kolmannes rakennussuunnitelmasta oli toteutumatta, rakennustöiden jatkaminen keskeytyi epämääräiseksi ajaksi lainoitusvaikeuksien vuoksi. Tämän seurauksena yhtiön perustajajäsenet jäivät pois hallituksesta ja uuden, osakkeenomistajista muodostetun hallituksen tehtäväksi jäi kolmannen rakennusvaiheen toteuttaminen.

Rahatilanteen jonkin verran helpotuttua lupautui Tampereen Säästöpankki, josta oli saatu edellistenkin rakennusvaiheiden ensisijaiset lainat, lainoittamaan myös kolmannen vaiheen ensisijaisen ja rakennusaikaisen lainan. Kun myös Arava-laina oli myönnetty, voitiin kolmannen vaiheen rakennustyöt aloittaa keväällä 1953. Rakennustyön suoritti Rakennustoimisto Niilo Ahti Oy, putkityöt Ottela Oy ja sähkötyöt SMK. Aukkaat pääsivät muuttamaan taloihin huhtikuussa 1954. Viimeisen vaiheen kolmen talon osoitteet ovat Ilmarinkatu 37, 39 ja Litukankatu 4.

Yhtiön tonttialue kunnostettiin rakennustöiden jäljiltä pitkälti talkoovoimin. Luonnonkauniilla tontilla säilytettiinkin alkuperäistä luontoa mahdollisimman paljon, niin että rakennusten väliin jäi metsäisiä kumpareita ja kauniita nurmikenttiä.²⁵

III vaiheen asemapiirros

1.3.2 Toteutusvaiheiden laajuustiedot

Yhtiön eri rakennusvaiheiden laajuus on ollut seuraava:

I vaihe	4 rak.	31.300m ³	108 huoneistoa
II vaihe	4 rak.	25.500m ³	75 huoneistoa
III vaihe	3 rak.	29.700m ³	107 huoneistoa
Yhteensä	11 rak.	86.500m³	290 huoneistoa

Koskentien korttelien 290:ssä huoneistoon muutti alkujaan noin 1 000 henkeä. Lattiapinta-alaa taloissa on yhteensä 15 600m².²⁶

²⁵ Tammerkoski-lehti 1954

²⁶ Tammerkoski-lehti 1954

Kuva 21. Ilmarinkatu 47 työmaa. Kuva: Riitta Lehtioksa, Me koskentieläiset

1.3.3 Toteutusvaiheen suunnitelmamuutoksia

Merkittävin yksittäinen muutos alkuperäisiin suunnitelmiin on 1. ja 2. vaiheen asemapiirroksissa esiintyneen lastenseimirakennuksen muuttaminen kaksikerroksiseksi autotallirakennukseksi kolmannessa rakennusvaiheessa. Kaavamuutoksen selityksessä perusteluna todetaan seimen tarpeen olleen vähäinen, koska läheisyyteen oli valmistumassa Tammelan lastentalo. Sen sijaan autotallien tarpeen katsotaan muodostuneen "huutavaksi". Samassa yhteydessä on päättävää Litukankatua jatkettu länteen Kaupinkatuun saakka.

Toinen merkittävä kaavamuutos toteutusvaiheen aikana on ollut Kaupinkadun suuntaisen pitkän lamellitalon massan jaksottaminen keskeltä siten, että massanosat ovat muiden lamellitalojen kanssa saman pituisia. Samassa yhteydessä on kaavamääräyksistä poistettu kyseisen rakennuksen Väinöläkadun kohdalta lävistänyt ajoportti.

1.4 Muutosten ja käytön historia

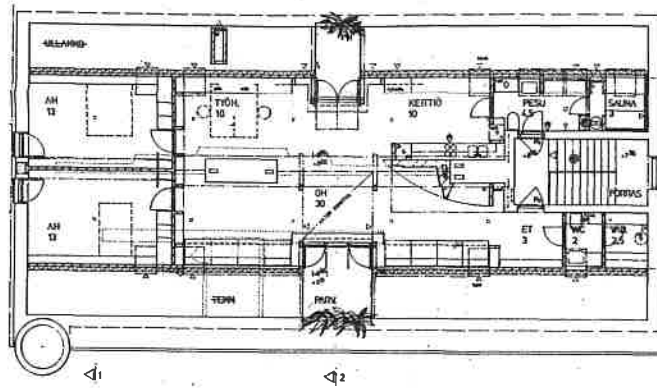
Taloyhtiön yli viisikymmenvuotinen käyttöhistoria on luonnollisesti aiheuttanut korjaus- ja muutostarpeita niin sisätiloissa kuin julkisivussakin. Rakennusten julkisivujen ilme on kuitenkin säilynyt varsin alkuperäisenä ja suurimmat muutokset ovat tapahtuneet sisätiloissa. Talo- ja kodinkonetekniikan kehitys on muuttanut huoneistojen keittiö ja kylpyhuonetiloja; valmistumisvaiheessa keittiöissä ei ollut nykyisin itsestäänselvänä pidettyä jääkaappiakaan, vaan pilaantuvia ruokia säilytettiin ulkoseinän viereisessä kylmäkaapissa. Ensimmäinen nykyaikainen kompressorijääkaappi tuli taloyhtiön insinööri Suominen asuntoon 50- ja 60-luvun taitteessa. Vuorineuvos Paavo V. Suominen tuli sittemmin tunnetuksi Suomen kaikkien aikojen menestyksekkäimmän kylmäalan yrityksen, Huurre Oy:n perustajana.²⁷

Korttelin käyttöhistoriaa on käsitelty melko kattavasti Me koskentieläiset -kirjassa (2001), jonka ovat toimittaneet Kirsikka Arkimies ja Hannu Hyttinen, joten tässä yhteydessä keskitytään tarkemmin yhtiössä tehtyihin fyysisiin korjaus- ja muutostoiimiin.

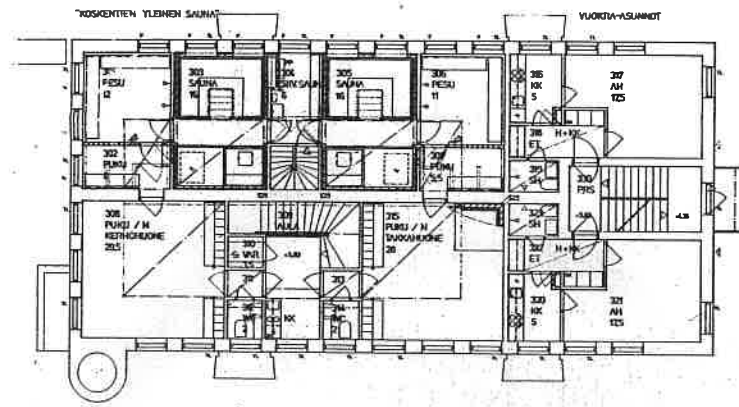
1.4.1 Rakennusluvanvaraiset muutokset

Varsinaisia rakennusluvanvaraisia muutostöitä on yhtiössä tehty vain 1990-luvun puolivälissä kun Koskentien yleinen sauna lopetti toimintansa ja koko rakennus peruskorjattiin 1995. Peruskorjauksessa länsipäädyn kaksi yksiötä ensimmäisessä kerroksessa yhdistettiin talonmiehen asunnoksi ja kylmä ullakotila muutettiin asunnoksi. Samassa yhteydessä tontille suunniteltiin varastorakennus ja kaksi jätekatosta. Muutoksen suunnitteli 1994 rakennusarkkitehti Jukka Koskinen, joka perheineen muutti kyseiseen ullakkoasuntoon. Ullakkolaajennuksen kolmiosta tuli taloyhtiön suurin huoneisto 104m². Hankkeen muut suunnittelijat olivat rakennusinsinööri Mikko Jokinen, LVI-Palvelu Suhonen ja Kuitunen Oy ja Sähköinsinööritoimisto Martti Mattila Ky.

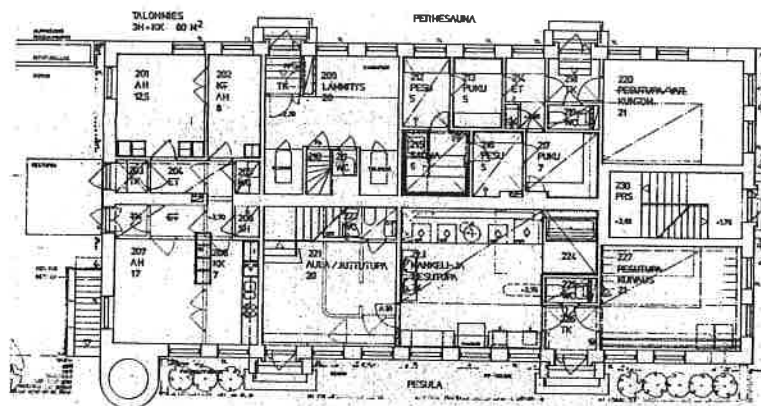
²⁷ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 48-49

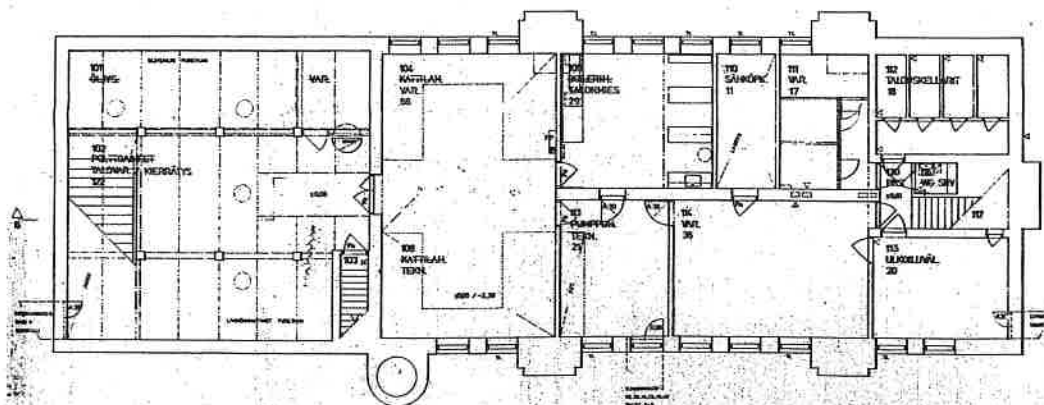
Huoltorakennuksen ullakkoasunto

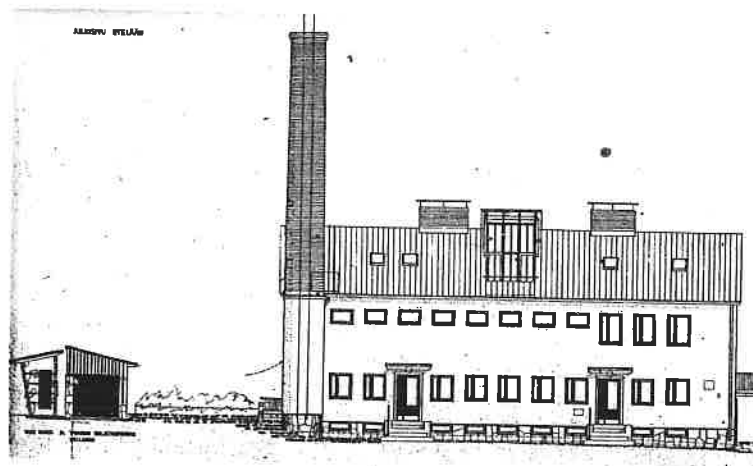
Huoltorakennuksen 2.kerros

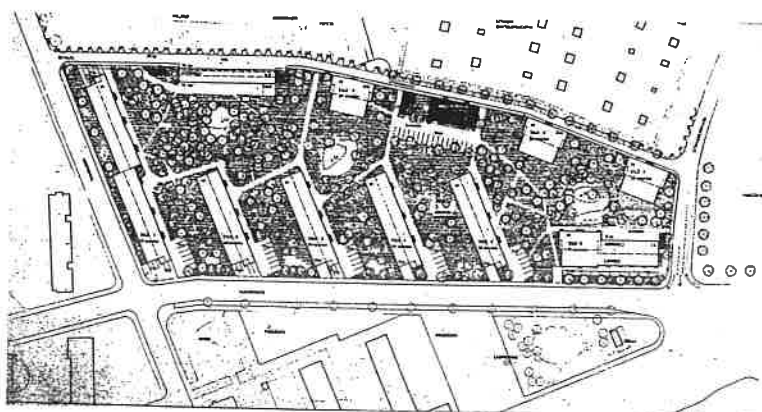
Huoltorakennuksen 1.kerros

Huoltorakennuksen kellari

Huoltorakennuksen, varaston ja jätekatoksen julkisivu etelään

Korttelin peruskorjaus- ja laajennussuunnitelman asemapiirros 1994

LAAJUUSTIEDOT

ASUNTOJA	296	KPL	{ ASUKKAITA km 450 HLÖ }
AUTOPAIKKOJA	75	KPL	
TALLIPAIKKOJA	53	KPL	
TONTIN PINTA-ALA	27025,5	M ²	
RAKENNUSOIKEUS	20940	M ²	{ 21.9.1953 }
VANHA KÄYTETTY R-O	20702	M ²	{ 1949 - 54 Rak.lupien varainen }
TARKISTETTU K-A	20994	M ²	+ 138 M ² { uusi ullakkoas. } = 21132 M ²
TALOUSKERROSALA	904	M ²	904 M ²

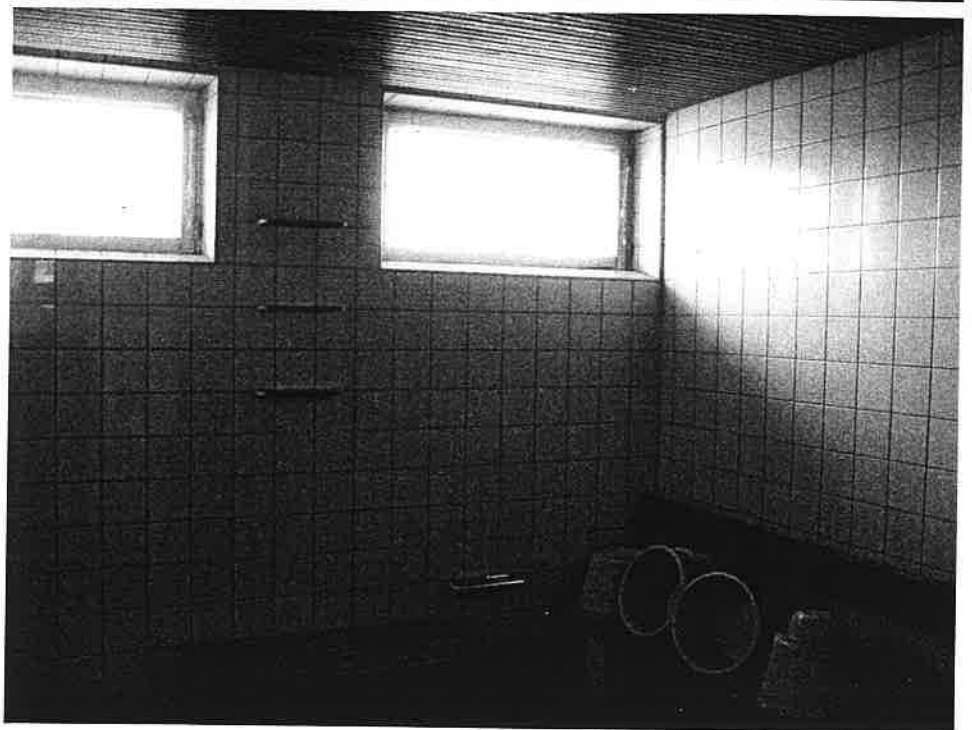
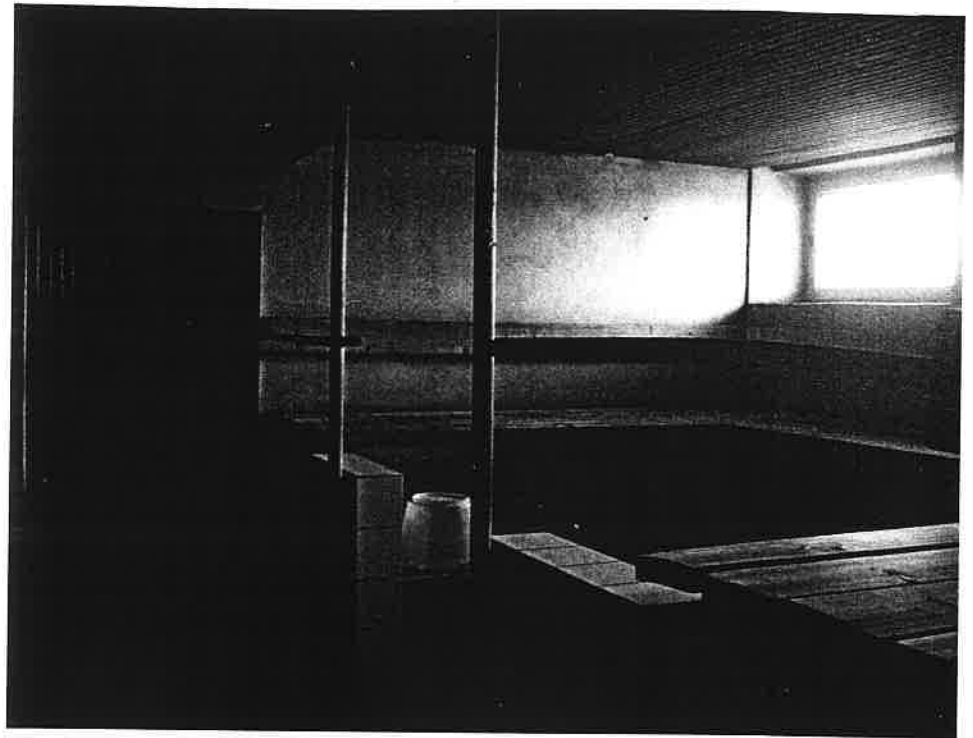
	{ kerroksen ala }	asunnot K-A	liiketilat K-A	taloustilat TK-A	Bruttoala	Tilavuus
TALO 1	{ 1164 }	4656	270	-	6984	17800
TALO 2	{ 585 }	2340	135	-	3510	8950
TALO 3	{ 585 }	2340	70	-	3510	8950
TALO 4	{ 585 }	2340	70	-	3510	8950
TALO 5	{ 585 }	2340	140	-	3510	8950
TALO 6	{ 365 }	1165	370	-	2790	8000
TALO 7	{ 365 }	1460	70	-	2190	6020
TALO 8	{ 365 }	1460	70	-	2190	6020
TALO 9	{ 365 }	1460	70	-	2190	6020
HUOLTORAKENNUS		168 + 138	-	204	1045 + 212	3950
AUTOTALLIRAK.		-	-	700	740 + 46	3960
YHTEENSÄ		19720 + 138 M ² + 1265 M ² = 21132 M ²		904 M ²	32427 M ²	87570 M ³

ASUNTOALA	16081 M ²
LISÄYS	108 M ²
	16189 M ²

Asemapiirroksen laajuustiedot

Kuva 23-24. Yleinen sauna ja pesuhuone ennen peruskorjausta. Kuvat: Jukka Koskinen 1994

Kuva 25-26. Yleinen sauna ja pesuhuone peruskorjauksen jälkeen

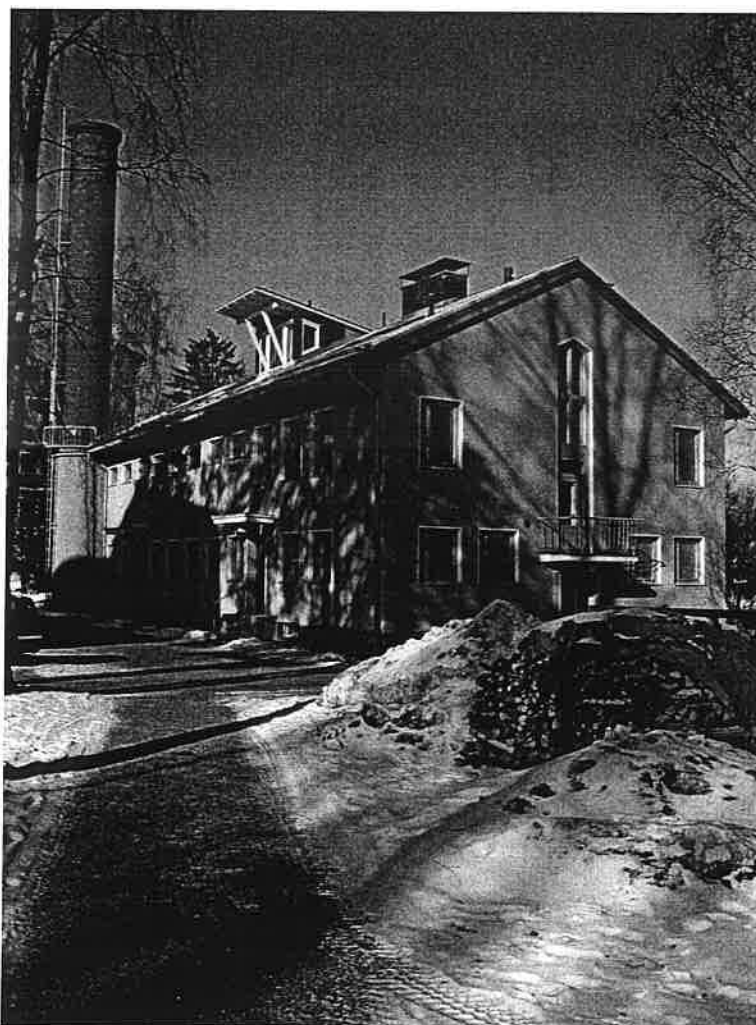
Kuva 27 . Huoltorakennus Litukankadulta päin ennen peruskorjausta. Kuva: Jukka Koskinen 1994

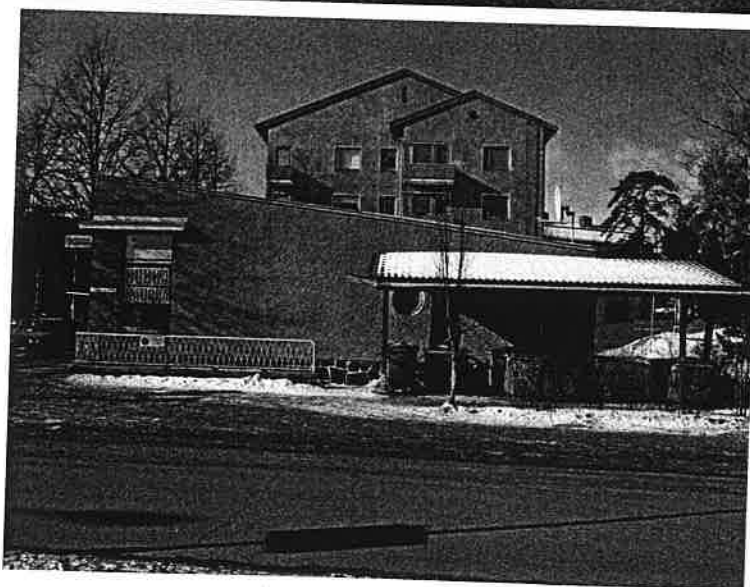
Kuva 28 . Huoltorakennuksen pääty peruskorjauksen jälkeen

Kuva 29 . Huoltorakennus pihalta katsottuna ennen peruskorjausta. Kuva: Jukka Koskinen 1994

Kuva 30. Huoltorakennus pihalta katsottuna peruskorjauksen ja ullakkolaajennuksen jälkeen.

Kuva 31-33. Huoltorakennuksen peruskorjauksen yhteydessä toteutetut jätekatokset ja taloyhtiön varasto.

1.4.2 Muut tila- ja käyttötarkoituks muutokset

Kellarikerroksiin suunnitellut kerhohuoneet eivät alunperinkään toimineet kerhohuoneina, vaan vuokrattiin pikkufirmojen työtiloiksi ja varastoiksi. Poikkeuksen muodosti Ilmarinkatu 39 kerhohuone, joka oli taloyhtiön kerhohuoneena 1982-1995, jolloin kerhotiloiksi tuli Koskentien saunan ala-aula ja pukuhuoneet.

Nykyisessä kuntosalissa (Litukankatu 8) oli vuoteen 1970 taloyhtiön toinen pesutupa, jossa oli muuripata, pesukone ja liotusaltaita. Tila vuokrattiin sittemmin varastoksi ja muutettiin kuntosaliksi 1993.

Ilmarinkatu 47 A 16 3h+k 69m² oli taideompelimon työtilana vuoteen 1974, jolloin tila muutettiin talonmiehen asunnoksi. Vuonna 1996 molemmat talonmiesten asunnot, Ilmarinkatu 47 A 16 ja Ilmarinkatu 39 C 25, muutettiin osakehuoneistoiksi.

Kuva 34. Lähes alkuperäisenä säilynyt keittiökalustus entisessä talonmiehen asunnossa Ilmarinkatu 39 C 25.

Liiketilöjen suurimmat muutokset on tehty nykyisissä arkkitehtitoimiston (Arkkitehdit A3 Oy) ja ravintolan (Sammon Grilli) tiloissa. Pisimpään liiketiloissa on toiminut kukkakauppias Irja Lind, joka vieläkin käy auttamassa kukkakauppaa nykyisin hoitavaa tyärtään Eija Ahlavaaraa. Aloittaessaan yli neljäkymmentä vuotta sitten kukkakauppa sijaitsi nykyisen liiketilansa seinänaapurissa. Liikesiiven itäpäässä oli sitä ennen toiminut jo kellokauppa ja sen tilalle tullut Taide ja Kehysliike. Siivessä oli myös Jussilan leipämyymälä, joka avasi sittemmin kahvion kukkakaupan entisiin tiloihin. Talossa toimi myös kemikalioliike ja Veera Vaseniuksen omistama Koskentien Asuste. Liikesiiven länsipäässä asuntojen alle jatkuva liiketila oli aluksi jaettu kolmeksi eri liiketilaksi, joissa toimi mm. Vilho Närvän ruokatavara kauppa ja Monosen lihakauppa. Pihanpuolen liikehuoneistoissa toimi ensin Aino Kivekkään parturi-kampaamo ja Taideneuleen kutomo. Kutomo sai toimisto- ja näyttelytilat myöhemmin parturi-kampaamolta vapautuneeseen tilaan.²⁸

Kuva 35. Kukkakauppias Irja Lind (vas.), tekstiili kauppias Veera Vasenius, lastenpukimon omistaja Taimi Kaivanto ja kemikalion omistaja Irma Niinimäki Koskentien Asusteen ulko-oven edustalla. Kuva: Irja Lindin albumi

²⁸ Arkimies, Hyttinen, Me koskentieläiset, s. 16-18

Liiketilaja on ajan mittaan yhdistelty ja mm. kellariin johtavia sisäisiä porrasyhteyksiä tukittu. Julkisivujen ovi- ja ikkunajakoihin ei muutoksilla ole ollut kuitenkaan suuria vaikutuksia, tosin näyteikkunoiden ylimpiä ruutuja on levytetty ja teipattu umpeen. Osa yläikkunoista on saattanut olla alunperinkin ummessa, koska vanhalla työpaikallaan vierailut lihakauppias Väänänen muisteli, että yläosa olisi ollut ummessa jo vuonna 1954 hänen ollessa myymälänhoitajana osuusteurastamon lihamyymälässä. Myös markiisit, jotka Väänänen muisteli olleen joka liikkeellä, on poistettu tai päästetty ränsistymään. Vain kukkakaupalla ja Sammon grillillä on vielä toimivat markiisit eteläjulkisivulla.

Kuva 36. Vilho Närvi'n kauppa 1950-luvun alkupuolella.. Kuva: Eila Hyttisen albumi

1.4.3 Huolto- ja kunnossapitokorjaukset

Yhtiö liitettiin kaukolämpöön 1968. Alkuun pannuhuoneella oli käytetty koksia, mutta öljylämmitykseen siirryttiin jo 1954. Lämmitysjärjestelmä remontoitiin 1984 asentamalla linjasäätöventtiilit ja termostaattiset patteriventtiilit. 1995 kaukolämpökeskus uusittiin kokonaan.

1989-1992 tehtiin yhtiössä putkiremontti, jolloin vesijohdot ja viemärit uusittiin. Samalla saneerattiin kylpyhuoneet. Osa kylpyhuonetta vailla olleista yksioista muuttivat tässä yhteydessä wc:n kylpyhuoneeksi ottamalla tarvittavan lisätilan viereisistä komeroista. 1992 asennettiin myös lautasantenni Ilmarinkatu 45:n katolle.

Vuosina 1993-1995 uusittiin lukot ja avaimet koko yhtiössä.

Tiilikatot uusittiin seuraavaksi 1995-1998 ja sähköpääkeskus 2000.

Nykyisen isännöitsijän Antti Karimaan mukaan 1987 jälkeen on joka vuosi tehty joitain korjauksia, esimerkiksi, kunnostettu ikkunoita, parvekkeita ja porrashuoneita. Porrashuoneissa näkyvin muutos on akustointilevyjen lisääminen pörrastasanteiden alapintaan. Joitakin porrassyöksyjen alapintoja on maalausten yhteydessä myös tapetoitu pienikuvioisella lasikuitutapetilla. Kaiteet ja mosaiikkibetoniporaat ovat säilyneet alkuperäisinä.

Kuvat 37-38. Lamelli- ja pistetalon porrashuoneet. Merkkittävin muutos on akustiikkalevyjen lisääminen pörrastasanteiden alapintaan.

Kuva 39. Askelmien mosaiikkibetoni ja porrassyöksyjen kaiteet ovat säilyneet alkuperäisessä asussaan.

1.4.4 Piha-alueen muutokset

Piha-alueita on aiemmin tarkasteltu yhtiön peruskuntoarviossa (Jukka Koskinen, 1994) ja 2001 tehdyssä kasvirekisterissä (Hiikka Lahtinen). Koska tämä inventointi tehtiin talvella, pihakasvillisuutta ei voitu selvittää.

Pihamaat ovat muuttuneet lähinnä istutusten ja puuston luonnollisen poistumisen ja uusimisen takia. Autotallinmäelle on tehty uusi leikkipaikka ja autopaikkoja on lisätty jonkin verran piha-alueen reunoille, mutta itse korttelipiha on säilyttänyt kohtuullisen hyvin alkuperäisen, kumpuilevan ja puistomaisen ilmeensä. Pihamaalle on lisätty pylväsvalaisimet 1990-luvun puolivälissä ja autopaikat on varustettu lämmityspistorasioin.

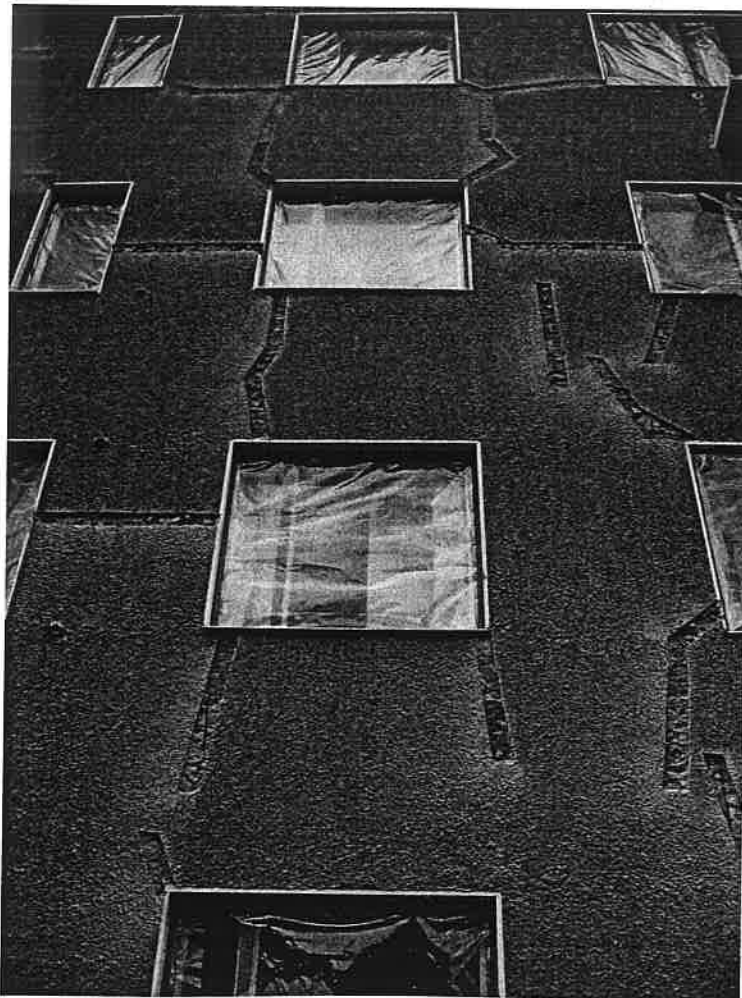
Kuvat 40-41. Talvinen pihanäkymä autotallinmäelle eri suunnilta

Kuva 42. Autotallinmäki kesäaikaan. Kuva: Esa Niva, 2004

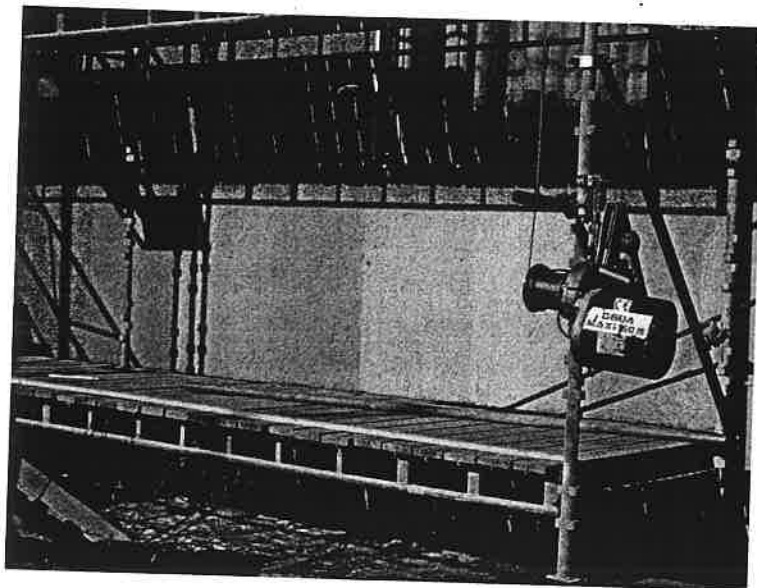
1.5 Nykytilanne ja lähitulevaisuuden haasteet

Taloyhtiössä on aloitettu mittava julkisivuremontti, jonka ensimmäinen vaihe käynnistyi kesällä 2004. Työt ovat edelleen käynnissä ja toisen vaiheen aloitus ajoittuu vuoteen 2005-2006. Julkisivuremontin vaiheistus noudattaa alkuperäistä toteutusvaiheistusta eli julkisivut kunnostetaan kolmessa vaiheessa talojen rakennusajankohdan mukaisessa järjestyksessä. Julkisivuihin on tehty aiemmin muutamia paikkaus- ja korjaus-työjä, mutta nyt julkisivupinnoille on tehty kattava kuntotutkimus (A-Insinöörit Oy, 2003) ja ne kunnostetaan kauttaaltaan. Julkisivupinnoilla on yleisesti tarkastellen eriasteista rappauspinnan poispeseytymistä ja kulumista. Pahimmillaan pintarappauksen roiskekivet ovat osittain irronneet ja pintarappauskerroksen "roiskeet" ovat paikoin rapautuneet kokonaan. Julkisivujen rappauspinnoilla on myös erittäin paljon halkeamia ja eteläpäädyissä esiintyy laaja-alaista kopoa eli alustastaan irronnutta rappauskerrosta. Kunnostus suoritetaan osittaisella rappauspintojen uusimisella (eteläpäädyt), paikkaus- ja huoltomaalauksella. Uusintarappaus suoritetaan alkuperäisrappauksen mukaisesti kolmikerrosrappauksena ja paikkaus- ja huoltomaalaukset pintakerros- tai kolmikerrosrappauksena vauriotyyppin mukaan.

Kuva 43. Halkeamat korjataan paikkaus- ja huoltomaalauksella.

Julkisivumaalityypiksi on vaihdettu silikaattimaali alkuperäisen kalkkimaalin sijaan. Kullakin toteutusvaiheella on oma julkisivuvärisä, kuten ilmeisesti alunperinkin taloilla on ollut, tosin maalipinnat ovat aikojen saatossa peseytyneet ja haalistuneet lähes samanvärisiksi.

Kuva 44. Julkisivun värimalleja rakennuksen senässä

Rakennusten ovet, ikkunat ja parvekkeet ovat alkuperäisiä rakennusosia. Alkuperäisten ovien ja ikkunoiden käyttöikä on tarkoitus jatkaa kunnostuksella vielä arviolta 15-20 vuotta, mutta toisen rakennusvaiheen parvekelaatat pistetaloissa ovat karbonatisoituneet niin paljon, että ne tullaan uusimaan kunnostustoimenpiteiden edetessä toiseen vaiheeseen. Alkuperäiset parvekekaiteet on kuitenkin tarkoitus asettaa takaisin paikoilleen kunnostettuina. Kaiteiden sisäpuolelle asennetut, auringossa kauhtuneet lasikuultulevyt kunnostetaan maalaamalla, jolloin levyjen läpikuultavuus tosin menetetään.

Julkisivuremontin lisäksi taloyhtiö kaavailee ulkoalueiden kunnostamista, koska osa puustosta kaipaa ikänsä ja kuntonsa puolesta uudistamista. Alunperin talkootyönä perustettu pihamaa odottaa myös kunnossapito-ohjelmaa, jolla puistomaisen ja rehevän ilmeen säilyminen taataan jatkossakin.

Mittavan julkisivuremontin kustannukset ja vuonna 2009 edessä oleva tontin vuokrahinnan moninkertaistuminen ovat saaneet taloyhtiön pohtimaan keinoja asumiskustannusten kurissapitämiseksi. Toinen akuutti ongelma varsinkin talojen runsaan vanhusväestön kannalta on hissittömyys. Jälkiasennushissin sijoittaminen varsinkin lamellitalojen minimimitoitettuihin porrashuoneisiin on lähes mahdotonta, kun vielä sisääntulokin tapahtuu välitasanteelta. Rungon ulkopuolinen hissi tuhoaisi helposti talojen yksinkertaisen, pelkistettyyn

rakennusmassaan ja vähäeleiseen julkisivuarkkitehtuuriin perustuvan ominaisuuteen ja identiteettiin.

Taloyhtiön hallitus on miettinyt mahdollisen lisärakennusoikeuden kaavoittamista tontille yhtenä ratkaisuvaihtoehtona näihin molempiin ongelmiin. Näin uusiin, liikuntaesteisyyden paremmin huomioon ottaviin rakennuksiin voisi muuttaa, kun asuminen hissittömässä talossa käy mahdottomaksi. Samalla taloyhtiö saisi kaipaamaansa lisärahoitusta peruskorjausurakoihinsa.

Taloyhtiön edustajat ovat esitelleet ajatusta Tampereen kaupungin kaavoitusyksikössä apulaisasemakaava-arkkitehti Maire Väisäselle ja arkkitehti Eeva Heimovalalle, jotka ovat alustavasti suhtautuneet asiaan myönteisesti. Heidän mielestään hanke sopii hyvin kaupungin keskusta-alueiden tiivistämisstrategiaan. Vastaavanlaisia hankkeita tuetaan myös muissa kaupungeissa, kuten Helsingissä ja Espoossa, joissa kaupungit ovat lehtitietojen (HS 29.03.05) mukaan halukkaita antamaan asunto-osakeyhtiöille lisää rakennusoikeutta välttämättömien peruskorjausten rahoittamiseksi ja vanhojen kerrostaloyhtiöiden rapistumisen ehkäisemiseksi. Näin halutaan turvata alueiden imagon ja viihtyvyyden säilyminen. Samalla voidaan vahvistaa ja monipuolistaa tietynikäisten alueiden yksipuolistuvaa ja vähenevää asukaskantaa.

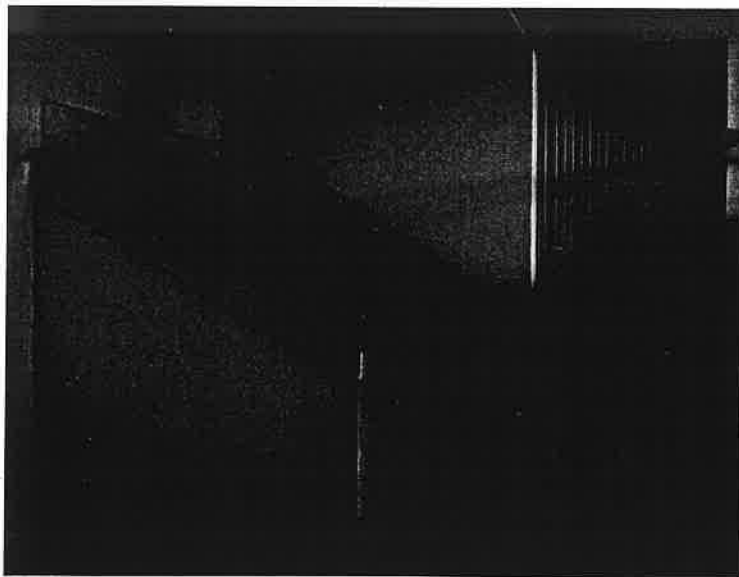

Kuva 45. Parvekelaatan ja kaiteiden peruskorjaus on käynnissä.

1.6 Muutostöiden merkitysten arviointi

Taloyhtiön yli viisikymmenvuotinen historia on aiheuttanut erilaisia muutos- ja korjaustarpeita korttelin rakennuksiin. Yhtiö on edennyt korjaustoimissaan yleensä alkuperäisiä ratkaisuja kunnioittaen ja käyttänyt kuntotutkimuksiin ja suunnitelmiin alan ammattilaisia, jolloin pahoilta virheiltä on välttytty ja korttelikokonaisuus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä. Julkisivujen peruskorjausta tehdään alkuperäiset rakennusosat mahdollisuuksien mukaan säilyttäen ja kunnostaen, jolloin alkuperäisosien käyttöikä voidaan yleensä jatkaa useilla vuosilla tai vuosikymmenillä eteenpäin.

Suurin muutos rakennusten alkuperäiseen ilmeeseen on tehty huolto- ja saunarakennuksen laajennuksen yhteydessä. Ullakkoasunnon kattolappeeseen pihan puolelle puhkaistu terassi on ilmeeltään selvästi moderni, mutta kuitenkin kokonaisuuteen alistuva yksityiskohta, joka samalla viestii muutoksen ajankohdasta. Samassa yhteydessä on myös päätykolmion ikkunajakoa hieman muutettu. Uudet ikkuna-aukot ja smyygit on tehty rakennuksille ominaiseen tapaan sileinä hiertopintoina, jotka on käännetty noin 25 mm julkisivun puolelle ja maalattu valkoisiksi. Lopputulos on rakennuksen alkuperäistä arkkitehtuuria kunnioittava. Sisätilojen kunnostamisella on saatu huonokuntoiseksi päästetty sauna säilymään korttelin asukkaiden yhteisenä kohtauspaikkana, Koskentien sydämenä, kuten Me koskentieläiset -kirjassa todetaan.

Kuva 46. Koskentien lämmin sydän.

Piha-alueet ovat säilyttäneet puistomaisen ilmeensä, eikä viherrakentamisessakaan ole soruttu sekoittamaan eri aikakausien muoti-ilmiöitä muuttumattoman arkkitehtuurin kanssa. 1990-luvun puolivälin jätekatokset istuvat materiaaleiltaan ja ilmeeltään kokonaisuuteen. Vain liikesiiven päädyn katos on kaupunkikuvallisesti

hieman ongelmallinen ja häiritsee tarpeettomasti päädyn alkuperäistä pelkistettyä funkis-ilmettä. Myös pihavalaisimeksi valittu kirkaslasinen, pallokupuinen pyläsvalaisin on pihapiirissä vieras elementti. Autopaikoitustarpeen kasvu näkyy lähinnä pihapiirin reunolla, mutta korttelin sisäosiin ei paikkoja onneksi ole juuri osoitettu.

Asuin- ja liiketilojen muutoksia ei ole tässä yhteydessä ollut tarpeen eikä mahdollistakaan selvittää tarkemmin. Tiedetään kuitenkin, että täysin alkuperäisessä kunnossa olevia asuntoja taloyhtiössä ei enää ole, koska jo vesijohtojen ja viemärien uusiminen on muuttanut kaikkien wc- ja kylpyhuonetilojen pinnotteita ja kalusteita. Kaikissa huoneistoissa on oletettavasti tehty yli viisikymmenvuotisen asumishistorian aikana erilaisia pintaremontteja ja asuntojen teknistä varustetasoa on paranneltu nykyvaatimuksia vastaavaksi. Talonmiehen asuntona vuoteen 1996 toiminut Ilmarinkatu 39 C 25 on säilyttänyt osan alkuperäisestä ilmeestään. Asunnon keittökaapisto koostuu edelleen pääosin alkuperäisistä kalusteista ja lattiassakin lienee alkuperäiset korkkimatot (linoleum). Lattioita tosin peitettiin valmistumisvaiheessa kovalla pahvillakin, kun korkkimatot loppuivat kesken.²⁹

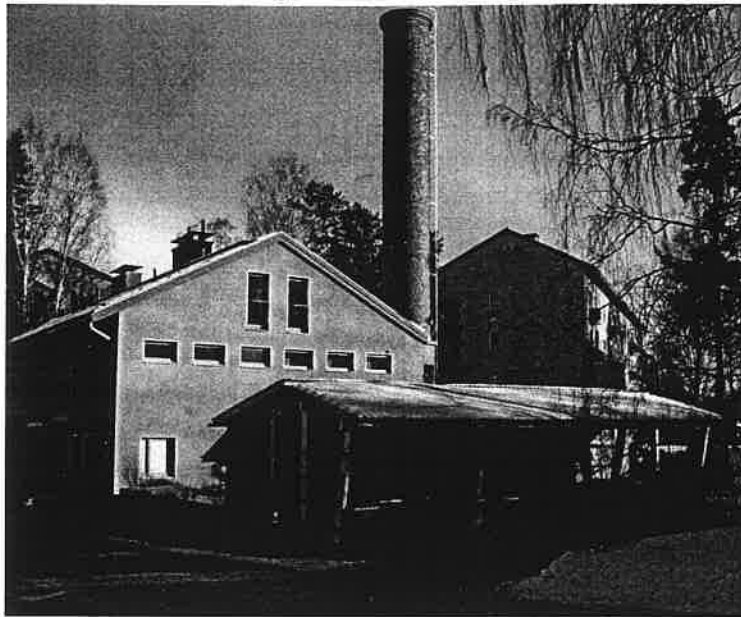
Liiketilojen sisätilaremontteja ja muutoksia on tehty vuokralaisten vaihtuessa useitakin. Asuin- ja liiketilojen muutokset eivät ole kuitenkaan suuresti vaikuttaneet korttelin ulkoiseen ilmeeseen, jos näyteikkunoiden helposti vaihdettavia mainosteippauksia ja liikekylttejä ei huomioida. Markiisien uusiminen ja yhtenäistäminen olisi liikesiiven ilmettä mukavasti piristävä ja entistävä toimenpide. Markiisit suojaisivat samalla liiketiloja ja julkisivua suoralta eteläauriongon paahteelta. Julkisivuremontin yhteydessä olisi mahdollista palauttaa nykyisin osittain umpeen levytetyt ja teipatut liiketilojen näyteikkunoiden yläosat alkuperäiseen lasiseen asuunsa. Myös liikkeiden mainoskyltteihin ja valomainoksiin olisi syytä laatia yhtenäinen ohjeistus nyt, kun muutenkin panostetaan voimakkaasti korttelin ilmeen kohentamiseen.

Käynnissä oleva julkisivujen peruskorjaus muuttaa näkyvästi korttelin hieman alakuloisen harmaaksi patinoitua ilmettä. Korttelin alkuperäistä värimaailmaa tavoitteleva julkisivuväritys voi tuntua ensi alkuun hieman liiankin kirkkaalta. Ilmastorasitus ja vilkkaasti liikennöidyn kaupunkiympäristön ilmansaasteet taittavat kuitenkin nopeasti kirkkaimman loiston uusitusta julkisivupinnasta. Silikaattimaali ei tosin haalistu ja peseydy pois yhtä nopeasti kuin alkuperäinen kalkkimaali.

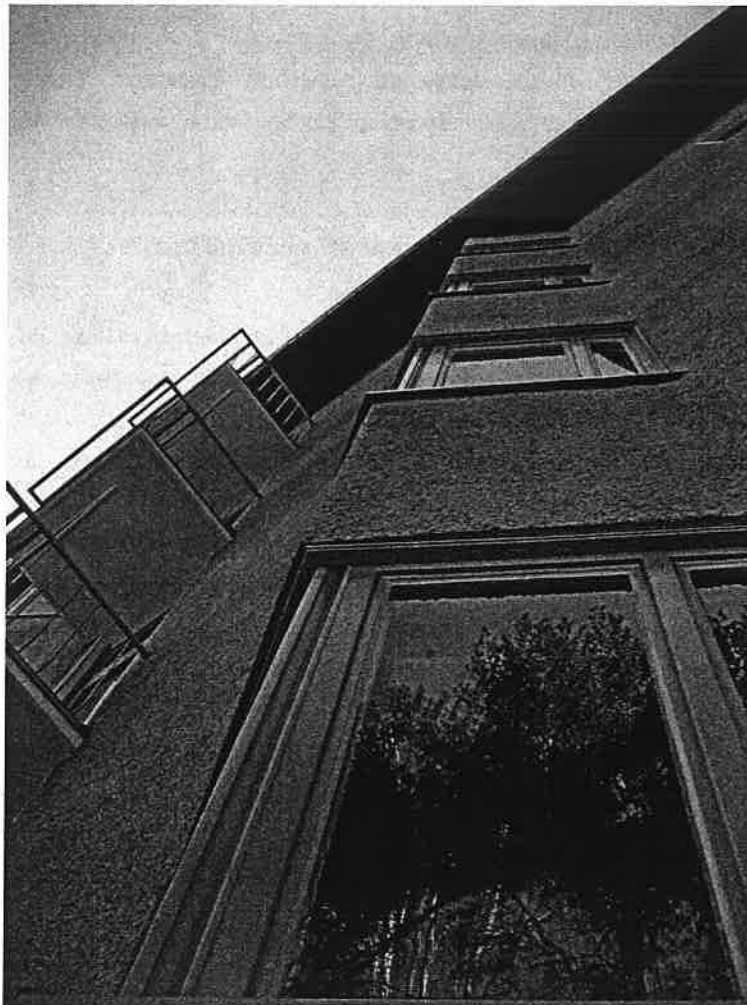
Yleisesti tarkastellen kortteliin tehtyjä korjaus- ja muutostojenpiteitä voidaan pitää kokonaisuuteen ja yli puolivuosisataiseen käyttöhistoriaan nähden tarpeellisina ja harkittuina, eivätkä ne ole

²⁹ Arkimies, Hyttinen, Me koskentielläiset, s. 44.

oleellisesti muuttaneet korttelin ja rakennusten alkuperäistä ilmettä ja identiteettiä.

Kuva 47. Edessä uusinta, keskellä kunnostettua ja taustalla alkuperäistä, kunnostamatonta rakennetta.

Kuva 48. Peruskorjattua julkisivua kolmioerkkerin kohdalta. Näissä ikkunoissa ei alkuaankaan ollut sileitä, valkoiseksi maalattuja smyygejä.

2. KORTTELIN JA KAUPUNGINOSAN ARKKITEHTUURI

2.1 Kalevan kaavoitushistoria ja rakentuminen

2.1.1 Kalevan alue

Yleiskielessä Kalevana tunnettu alue rajautuu pohjoisessa Petsamoon ja etelässä Kalevankankaan hautausmaahan eli Kalevanharjun kaupunginosaan. Itä-länsisuunnassa alue ulottui Kalevan puistotiestä Hippokselle ja Hipposkylään, mutta nykyisin fyysisen itärajan muodostaa Kekkosen tien alas painettu uoma. Virallisesti kyseinen alue koostuu lähinnä kolmesta 1972 muodostetusta kaupunginosasta: 120 Liisankallio, 119 Kalevanrinne ja 129 Kaleva. Alueen virallinen pohjoisraja kulkee Ilmarinkadun kohdalla ja jättää Koskentie korttelin rajan pohjoispuolelle. Ilmarinkadun pohjoispuoli kuuluu virallisesti Petsamoon (XXI kaupunginosa), mutta Kalevan rakentuminen ja historia huomioiden todellinen pohjoisraja kulkee Väinölänkadun, Saukonpuiston ja Litukankadun muodostamaa linjaa pitkin.

2.1.2 Tampere laajenee Tammerkosken itäpuolelle 1887

1880-luvulla Messukylään kuulunut Kyttälän perämaa – tuleva Kalevan kaupunginosa – oli vielä asumatonta ja metsäistä seutua. Kaupungin kehitystä pitkään jarruttanut este murtui, kun Kyttälä siirtyi Tampereen kaupungin omistukseen 5. tammikuuta 1887. Vielä samana vuonna valtuusto hyväksyi Tammelan kaupunginosan asemakaavan. Tammelan rakentaminen alkoi 1890-luvun alussa ja samaan aikaan ryhtyi kaupunki raivaamaan kaava-alueen ulkopuolisia luonnonmaita Salhojankadun itäpuolelta. Raivaukseen oli kaksi päivänkohtaista syytä. Toisaalta tarvittiin lisää viljelys- ja laidunmaata ja toisaalta kivi- ja kaupunkien kasvu edellytti ehtymässä olevien tiilenvalmistuspai-
kojen korvaamista uusilla.

Monet vanhemman polven tamperelaiset muistavatkin Kalevan alueen vielä entisenä Tammelan vainiona, parin tiilitehtaan möyhentämänä peltoaukeana, joka sitten 1940-luvun lopulta lähtien muuttui nopeassa tahdissa uudeksi uljaaksi kaupunginosaksi.³⁰

³⁰ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 9, 22-27

1910-luvulla tehtiin eräitä kunnallisia päätöksiä, jotka vaikuttivat välillisesti Kalevan kaupunginosan muotoutumiseen. Tärkein oli Hatanpään kartanon osto 1913, mikä merkitsi noin kilometrin levyisen kaistan liittämistä kaupunkialueen välittömäksi jatkeeksi Messukylästä. Jo 1917 laadittiin Tammelan takaisten maiden järjestelyohjelma, mutta valtuuston käsittelyn se läpäisi vasta kansalaissodan jälkeen 1920. Seuraavana vuonna hyväksytty asemakaava laajensi Tammelan asutuksen Salhojankadun yli Kalevan puistotiehen saakka ja tien itäpuolelle Tammelan vainion pohjoislaitaan oli piirretty kokonaan uusi pientaloalue, Petsamo, jonka rakentuminen alkoi heti 1921.³¹

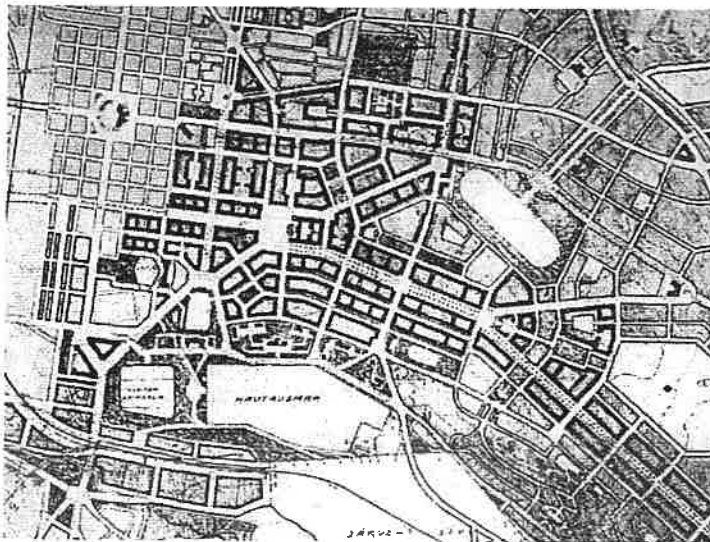
1921 asemakaava

2.1.3 1922 asemakaavakilpailu

1922 toimeenpantiin maamme siihen mennessä suurisuuntaisin asemakaavakilpailu. Suunnittelukilpailulla haettiin ratkaisua Tampereen itäisten kaupunginosien eli Tammelan vainion kaavoitukseen. Ensimmäistä palkintoa ei kilpailussa annettu. Toisen palkinnon jakoivat Carolus Lindberg ja Birger Brunila, joista jälkimmäinen sai työn.

³¹ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 50

Birger Brunila (1882-1979) oli tunnettu kaupunkisuunnittelija, joka ulkomaisia esikuvia noudattaen luopui jo varhain stereotyyppisen ruutukaavan käytöstä. Osallistuessaan kilpailuun hän toimi Helsingin asemakaava-arkkitehtina. Brunilan suunnitelma valmistui 1924, mutta sitä ei koskaan virallisesti vahvistettu.³² Suunnitelma rakentuu kahden Liisankallion edustalta haarautuvan pääväylän varaan, jotka nykyisin tunnetaan Sammonkatuna ja Teiskontienä. Suunnitelma jätti jälkensä Kalevan katuverkostoon, mutta muuten Brunilan umpikortteliperiaatteelle perustunut suunnitelma ei toteutunut.

1922 asemakaavakilpailun tuloksena syntynyt Birger Brunilan kaasuunnitelma.

2.1.4 Elis Kaalamon funktionalistinen asemakaava 1940

Kun Suomesta 1920-luvulla kehitettiin pohjoismaista urbaania tasavaltaa, rakennettiin asuntoalueista bulevardien halkomaa umpikortteleiden maisemaa mahdollisimman lähelle keskustaa. Ihanteena oli historiallisen kaupungin arvokkuus. Funktionalismi puolestaan kantautui Suomeen 1930-luvulla ja umpikorttelit opittiin näkemään historiallisena virheenä, sosiaalisena ja esteettisenä ongelmana. Uudenaikaisia, avoimeen kortteliratkaisuun perustuvia alueita ei kuitenkaan ehditty juuri toteuttaa ennen sotia.³³

Sodat katkaisivat rauhallisen kehityksen ja arkkitehtuuri sai uusia tehtäviä. Ennen sotia funktionalismi oli jäänyt melko pitkälti esteettiseksi tyyliksi ja sosiaalinen puoli nousi vahvemmin esiin vasta sotien jälkeen ns. rintamamiestaloissa ja 50-luvun aravakerrostalojen ja metsälähiöiden rakentamisessa.³⁴ Lähiörakentamisen nosti eräänlaiseksi valtakunnanideologiaksi ennen muuta 1941 perustetun Väestöliiton silloinen toimitusjohtaja Heikki von Hertzen. Hertzenin

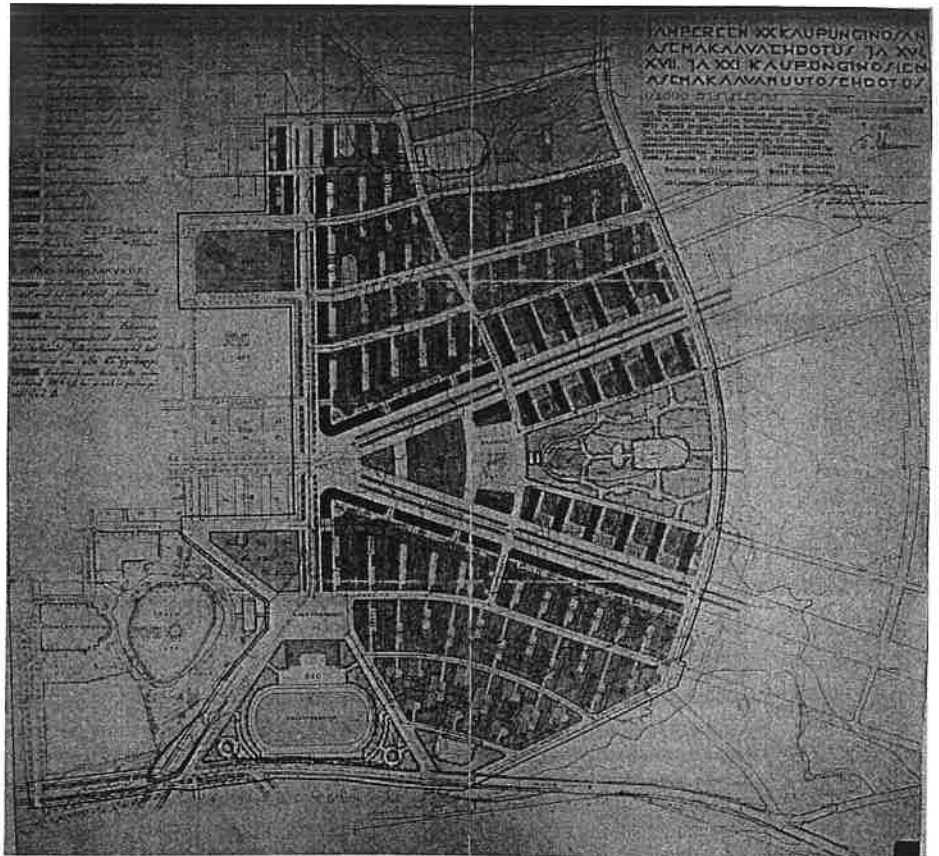
³² Hildén, Kaleva-kirja, s. 20

³³ Suomen rakennustaitteen museo, Sankarus ja arki, s. 77

³⁴ Suomen rakennustaitteen museo, Sankarus ja arki, s. 133

1946 julkaistu pamfletti "Koti vaiko kasarmi lapsillemme" ja asemakaavoituksen professorin Otto-livari Meurmanin Asemakaavaoppi (1947) vaikuttivat keskeisesti ajan asuntosuunnittelun periaatteisiin ja lähiöideologiaan, jonka taustalla oli voimakas vastenmielisyys tiivistä kaupunkirakentamista kohtaan.³⁵

Tampereelle oli perustettu 1929 asemakaavaosasto ja asemakaava-arkkitehdin virka, johon valittiin arkkitehti Elis Kaalamo. Hän laati 1934 kaupunkisuunnittelun uusia virtauksia soveltaen itäisten alueitten yleisasemakaavaluonnoksen, joka ulottui aluksi vain Kaupintiehen.³⁶ Ensimmäinen kaava vahvistettiin 1940 ja tarkistuksia tehtiin vuosina 1944 ja 1945. Kaalamon kaavaa voidaan pitää koko Kalevan kaavoituksen ja nykyisen korttelirakenteen perustana. Vanha umpikorttelirakenne oli kaavassa korvattu funktionalistisen ihanteen mukaisella avoimella korttelirakenteella, vaikka pohjalla näkyikin vielä Brunilan 20-luvun kaavaluonnos. Näin monumentaalisommittelullinen kaupunkirakennustaiteen vaihe ikuistui Tampereen kaupunkikudokseen mielenkiitaisesti funktionalistisella kielellä ilmaistuna. Kaavan keskeisenä teemana on korkeamman rakentamisen nauha pääkatujen, Kalevan puistotien, Teiskontien ja Sammonkadun varsilla. Muuten lamellit oli sijoitettu katuun nähden poikittain pohjois-eteläsuuntaisesti.³⁷

Elis Kaalamon 1940 vahvistettu asemakaava.

³⁵ Suomen rakennustaiteen museo, Sankaruus ja arki, s. 138

³⁶ Hildén, Kaleva-kirja, s. 21

³⁷ Pakarinen, Kahden urbaanin murros, s. 125

2.1.5 Rakentaminen alkaa sodan varjossa 1941

Kaalamon kaavan täysitehoinen toteutuminen viivästyí sodasta johtuen lähes vuosikymmenellä. Váíirauha tarjosi Suomelle kuitenkin lyhyen hengáhdystauon, jonka turvin vastaperustetut sosiaaliset asuntotuotantoyhtiöt Tasa ja Haka aloittivat rakentamisen keväällä 1941 Nyyrikintien varrella kortteleissa 418 ja 419. Myös Branderin kenkátehdas rakennutti Ilmarinkadun varteen työntekijöilleen kolme kerrostaloa, jotka ilmapommitusten pelossa yritettiin háivyttää peltomaisemaan maalaamalla talot vihreiksi. Aloituskohdeiden valmistumista viivytti sota ja materiaalipula.

Heti sodan jälkeen rakennettiin Kalevantien varteen väliaikaiseksi tarkoitettuja hátäasuntoja ns. pikataloja, joiden väliaikaisuutta kesti 50 vuotta. Rakentamisen painopiste siirtyi pikatalojen jälkeen kuitenkin pian vainion Petsamon puoleiselle laidalle, jonne kohosivat Bertel Strömmmerin suunnittelemat ns. Perhetalot vuosina 1946-47. Láhístölle valmistui seuraavana vuonna Asuntoyhtiö Nelitalon neljä nelikerroksista lamellitaloa osoitteeseen Ilmarinkatu 34-36. 1949 alkoivat sekä Koskentien korttelin että Kalevan tornien rakentaminen. Asevelikylán pientalojen lisäksi ainut Aino ja Alvar Aallon Tampereelle suunnittelema kohde on punatiiliset Pekolan kerrostalot, jotka valmistuivat vuosina 1950, 1951 ja 1953 Koskentien korttelin naapuriin. Taloryhmán viimeinen rakennus, jonka suunnitteli Oskari Nieminen, valmistui Kaupinkadun ja Ilmarinkadun risteyskseen 1955.³⁸

Kuva 49. Ilmarinkatu 1956. Etuoikealla Kalevan tornien kulmaa, jonka takaa näkyy Nelitalot-yhtiön lamellitalo. Vasemmalla Branderin kenkátehtaan rakennuttamat kolme lamellitaloa. Niiden takana Pekolan talot ja pilkahdus Koskentien korttelista. Kuva: Ensio Kauppila, Tampere-Seuran kuva-arkisto

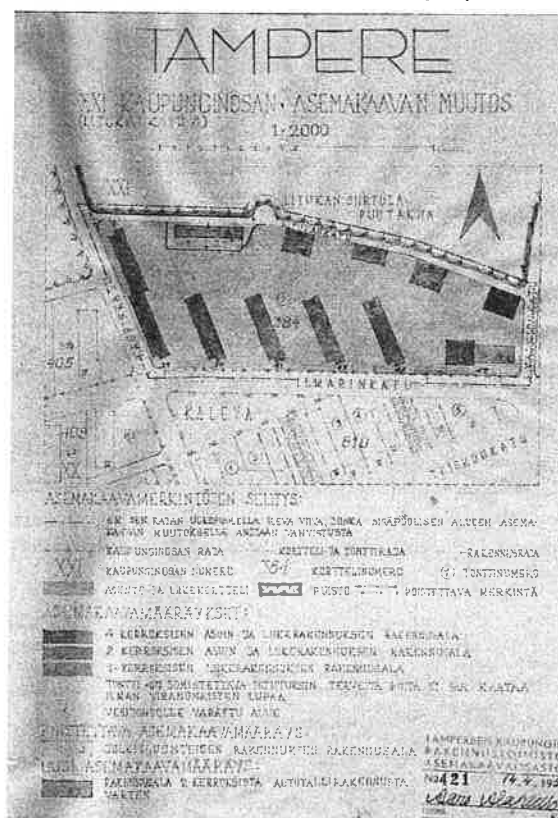
³⁸ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 57-68

2.1.6 Koskientien kaavat 1949-53

Helmikuussa 1952 valmistui kaavaluonnos Kaupinkadun itäpuoliselle alueelle. Lopullisen kaavan laadintaan ei kuitenkaan päästy. Syynä oli Hippoksen raviradan kohtalo. Kokonaisratkaisun viipyessä käytännön rakentamispaine ajoi suunnittelua eteenpäin osaratkaisusta toiseen.³⁹

Koskentie korttelin asemakaavat on hyväksytty 03.08.1949, 13.04.1951 ja viimeisin 21.09.1953. Kaavat on laatinut asemakaava-arkkitehti Aaro Alapeuso. Kaavoituksen lähtökohtana vaikuttaa olleen Jaakko Tähtisen rakennussuunnitelmaluonnokset, koska kaavat on laadittu vain Koskentie korttelia varten ja kulloisenkin rakennusvaiheen tarpeiden mukaan.

Ympäröivästä katuverkosta johdettu Koskentien korttelirakenne poikkeaa hieman Kalevan vanhaan ruutukaavaluonnokseen pohjautuvasta korttelirakenteesta. Kalevalle tyypillinen pohjois-eteläsuuntainen lamellitalojen jono esiintyy hallitsevana tässäkin suunnitelmassa, mutta koordinaatistoa on käännetty Kaupinkadun suuntaiseksi. Kaartuvaa Litukankatua mukailevien pistetalojen ansiosta kokonaisasetelma lähestyy aikakaudelle tyypillistä metsälähiömallia. Vaikutelmaa korostaa korttelin piha-alueen kumpuileva maasto ja rakentamiselta säästynyt vanha puusto. Koskentien korttelin kaavoja on käsitelty myös kohdissa 1.2.2 ja 1.3.3.

Koskentie korttelin asemakaava on valmistunut 1953.

³⁹ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 25

2.1.7 Valtaväylät hahmottuvat 1950-luvun loppupuolella

Koskentie korttelin valmistumisen jälkeen saivat hahmonsaa myös alueen valtaväylät Teiskontie ja Sammonkatu. Kalevan tornitalojen jatkeeksi nousi Teiskontien pohjoislaidalle yhteensä seitsemän rintamamiehille rakennettua lamellitaloa 1954-1960, joiden aikaansaamisessa Tampereen kaupunki oli aloitteentekijänä. Rintamamiestalojen jonon päätteeksi rakennutti Tampereen rikospoliisikerho Bertel Strömmerin suunnitteleman kuusikerroksisen lamellitalon, joka valmistui 1956.

Rintamamiestalojen osuus oli melkoinen myös kadun etelälaidalla. Tampereen teollisuustoimihenkilöille ja kaupungin liikennelaitoksen väelle rakennettujen lamellitalojen lisäksi Kaupinkadun kulmaan rakennettiin arkkitehti Elsa Arokannon suunnittelema Sammon yhteislyseo, joka jatkoi Viipurin tyttökoulun perinteitä.⁴⁰

Kuva 50. Teiskontie 1957. Keskellä näkyy Sammon yhteislyseon siipiosa alkuperäisessä mustassa asussaan. Kuva: Ensio Kauppila, Tampere-Seuran kuva-arkisto

⁴⁰ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s. 75-78

Kuva 51. Sammonaukio ja Sammonkatu 1957. Kuva: Ensio Kauppila, Tampere-Seuran kuva-arkisto

Teiskontien jälkeen 1950-luvun puolivälissä rakentamisvuoroon tuli Sammonkatu. Sammonkadun ensimmäiset kivimuurit olivat As Oy Sammonlinna ja As Oy Sammonkatu 22-24. Ne valmistuivat 1956. Jälkimmäisen suunnitteli Jaakko Tähtinen. Rakennuksen julkisivussa esiintyy Koskentien taloistakin tuttu kolmioerkkeri -aihe. Rakennukset saivat väliinsä vielä kolmannen kadunsuuntaisen seitsemän-kerroksisen lamellitalon 1961. Näiden kolmen kerrostalon kohdalla Sammonkadulla, kuten myös Kalevan puistotien varrella toteutui Elis Kaalamon kaavallinen teema alueen valtaväyliä korostavasta nauhamaisesta rakentamisesta.

Kuva 52. As Oy Sammonkatu 22-24 1956. Kuva: E.M. Staf, Tampere-Seuran kuva-arkisto

Merkittävin asuntohanke tällä puolella Sammonkatua oli Kalevankartanon suurkortteli. Paremmin kortteli tunnetaan nimellä Kiinanmuuri, jonka se sai pitkien kapearunkoisina kiemurtelevien lamellirakennustensa takia.

Kyseisellä paikalla oli ollut venäläiselle sotaväelle 1913 rakennettu kasarmialue. Kun parakit vapautuivat sotilaskäytöstä 1921, ne otettiin hätäasunnoiksi asunnottomille. Kaupunki vuokrasi sittemmin tyhjentyneen alueen Tasa Oy:lle, joka järjesti sen suunnittelusta arkkitehtikilpailun. Voittanutta Viljo Rewellin suunnitelmaa ei toteutettu, vaan toteutuksen saivat 3. palkinnon saaneet Dag Englund ja Lauri Silvennoinen.⁴¹

Kuva 53. Kiinanmuuriksi ristitty Kalevankartano kuuluu nykyisin Kalevan halutuimpiin asuntokohteisiin, vaikka aikalaiset pitivät sitä kaupunkikuvallisena fiaskona. Kuva: E.M. Staf, Tampere-Seuran kuva-arkisto

Samanaikaisesti Kalevankartanon kanssa rakennettiin Sammonkadun vastakkaista laitaa Kaupinkadun ja Joukahaisenkadun välillä. Tontit oli vuokrannut Tampereen Haka, joka toteutti kahdeksasta lamellitalosta, pääväylän liikesiivistä ja Väinämöisenkadun matalista asuntosiivistä koostuvan rakennusryhmän 1955-60. Suunnittelusta vastasi arkkitehti Matti E. Hirvonen Kulutusosuuskuntien Keskusliiton arkkitehtiosastolta Helsingistä.⁴²

⁴¹ Leskinen, Jaakola, Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 198

⁴² Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s.86.

2.1.8 Rakennustekniikan murros 1950- ja 1960-luvulla

Kalevassa 1890-luvun alussa aloitettu tiilituotanto joutui yhä ahtaammalle, kun rakentaminen jatkui aluella kiivaana. Tuotanto loppui kokonaan 1965.⁴³ Lopettamiseen vaikutti voimakkaasti myös rakennustekniikassa 1950-luvulla alkanut voimakas murros kohti teollista elementtirakentamista. Murroksen seurauksena teräsbetoni korvasi tiilen rakennusten runko- ja julkisivumateriaalina. Kalevassakin muutos näkyi: tiilitehtaat korvasi pari elementtitehdasta ja kaupunginosaan valmistui Suomen ensimmäinen ruutuelementeistä rakennettu asuinkerrostalo 1961.⁴⁴ As Oy Lemminkäisenkatu 2 oli arkkitehti Aarne Heinon suunnittelema. Elementtitehtaat sijaitsivat Sammonkadun ja Sarvijaakonkadun välissä, mistä oli lyhyt matka toimittaa elementtejä Sammonkadun vastakkaisen puolen suurille rakennustyömaille. 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa elementtirakentaminen kehittyi voimakkaasti nimenomaan tamperelaisen osaamisen avulla. Kalevan rakennuksissa on nähtävillä hienolla tavalla kivialorakentamisen historiassa merkittävä rakennustekniikan murrosvaihe, jolloin 1940- ja 1950-luvun palkkarakennettavasta tiilimuurirungosta siirryttiin asteittain 1960-luvun esivalmistettuun täyselementtirakentamiseen.

Kuva 54. As Oy Lemminkäisenkatu 2 on Suomen ensimmäinen ruutuelementeistä valmistettu asuinkerrostalo. Kuva: Simo Kaarsalo, Tampereen kaupunginarkisto

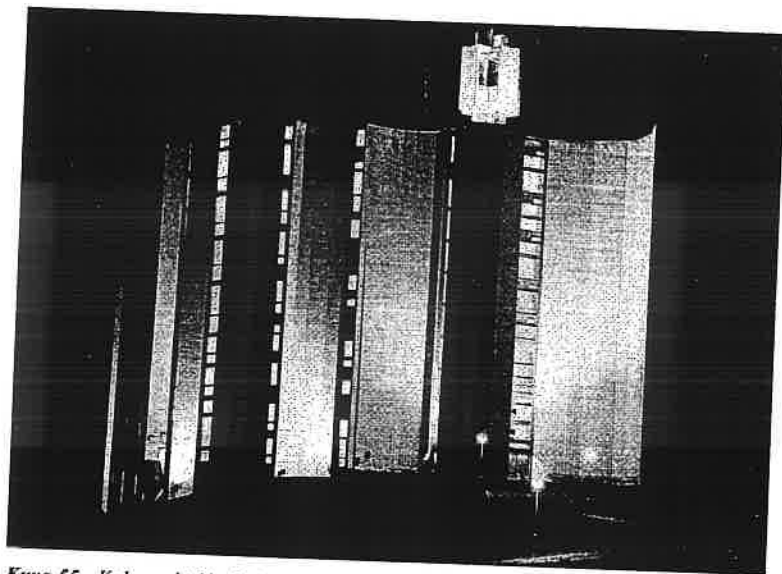
1960-luvulla rakennettiin Kalevaan asuntojen lisäksi merkittäviä julkisia rakennuksia. 1962 valmistunut työväenopisto Sampola on toteutettu Timo Penttilän ja Kari Virran 1958 voittaman suunnittelukilpailuehdotuksen pohjalta. Vuosikymmenen puolivälissä valmistui samojen arkkitehtien voitokkaaseen kilpailuehdotukseen perustunut Tampereen kauppaoppilaitos. Sampolaan tehtiin 2000-luvun alussa laaja peruskorjaus, jonka yhteydessä rakennus sai

⁴³ Hildén, Kaikkien aikojen Kaleva, s.40.

⁴⁴ Leskinen, Jaakola, Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, s. 221.

sisäpihalleen 1993 Matti Silvennoisen arkkitehtuuritoimiston suunnitteleman uudisosan. Uudisosa, johon sijoittui Tammelan kirjasto, herätti valmistuessaan vilkasta kaupunkikuvallista keskustelua.

Kalevan merkittävin julkinen rakennus on 1964 Liisankalliolle valmistunut Kalevan kirkko. 1959 järjestetyn suunnittelukilpailun voittivat Reima Pietilä ja Raili Paatelainen (Pietilä). Voittajilta tilattiin kirkon lopulliset toteutuspiirustukset 1962. Kansainvälisestikin tunnettu Kalevan kirkko kuuluu niihin Pietilöiden 60-luvun merkkiteoksiin yhdessä Espooseen 1966 valmistuneen Dipolin kanssa, joissa arkkitehtipariskunta tutki betoniin valetun murtoviivan mahdollisuuksia. Itsenäisyydenkadun näkymäpäättäneä kohoava kirkko muodostuu dominantiksi kaupunkitilassa luoden identiteettiä koko kaupunginosalle.⁴⁵

Kuva 55. Kalevan kirkko kohoaa koko kaupunginosan maamerkiksi. Kuva; M.Selänne, Tampereen kaupungin museot

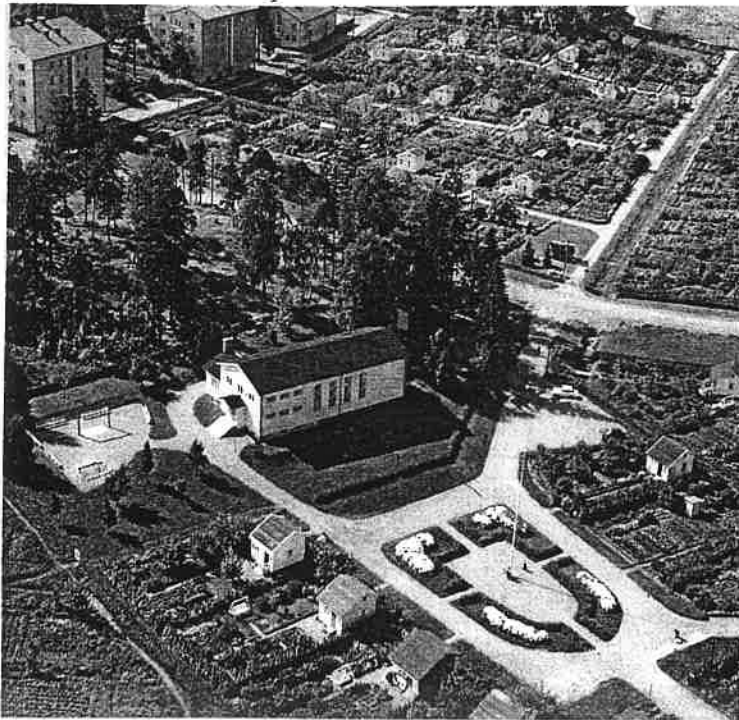
2.1.9 1970-luvulta nykypäivään

1970-luvulle tultaessa Kaleva oli tavallaan asemakaavallisesti valmis, vaikka alueen kehitys ja rakentaminen jatkuu tänäkin päivänä. Kaalamon jälkeen kaavoitusta jatkoivat asemakaava-arkkitehdit Aaro Alapeuso ja Jorma Sulkava.

Kaavasuunnitelmissa pitkään esiintynyt varaus ohitusväylälle toteutui 1980-luvun alkupuolella, kun Kekkosen tien uoma rakennettiin. Leveä väylä pirstoi ikävästi Petsamon omakotialueen ja Litukan siirtolapuutarhan. Samalla se muodosti selkeän fyysisen rajan Kalevan pohjois- ja itäreunaan. Toisaalta ohitusväylän ansiota on se, että läpiajoliikenteen aiheuttama, Kalevan avoimen korttelirakenteen sisään

⁴⁵ Mukala, Metso Voima Tuulensuu, s. 133.

helposti tunkeva liikennemelu on pysynyt vielä jotenkin kohtuullisella tasolla yleisestä liikennesuoritteiden kasvusta huolimatta.

Kuva 56. Kekkosen tie tuhosi Lituan kirkon edustalta juhla-aukion ja 14 mokitä. Kuva: Martti Laitinen, Tampere-Seuran kuva-arkisto

Sarvijaakonkadun elementtitehtaat ja betoniasema saivat väistyä rakentamisen tieltä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, kun Hakarajantien pääkonttori nousi alueelle. Viisikerroksinen Kalevanpaasi valmistui 1992 ja samoihin aikoihin virisi seudulla myös asuntorakentaminen, joka ehti olla tyrehdyksissä parikymmentä vuotta.

Sammonkadun loppupäähän rakentui 2000-luvulle saavuttaessa suuri kauppakeskittymä, kun 70-luvun kalustehallien viereen noussut supermarket laajeni 1998 pinta-alaltaan Tampereen suurimmaksi tavarataloksi ja veti lähistölleen vielä pari kodinkonehallia. Kauppojen lisäksi alueelle rakennettiin urheiluhalli Kauppaoppilaitoksen ja Kekkosen tien väliin.

Kaupunginosan keskellä kulkeva viherväylä, Kiovanpuistosta ja Liisanpuistosta muodostuva keskuspuisto on säilyttänyt asemansa Kalevan vihreänä selkärangana, vaikka onkin joutunut luovuttamaan alueitaan rakentamiselle. Puistovyöhykkeelle on rakennettu Kalevan kirkon lisäksi Sammon päiväkotia, Tampereen uintikeskus, Valtion virastotalo ja kehitysvammaisille tarkoitettu Kalevanpuiston koulu. Näistä mielenkiintoisin on uintikeskus, jonka on suunnitellut Pekka Helin ja Tuomo Siitonen. Rakennuksen suunnittelusta 1972 järjestetyn arkkitehtuurikilpailun voittajaehdotuksen työryhmässä olivat lisäksi

Matti Nurmela, Kari Raimoranta ja Jyrki Tasa.⁴⁶ Kilpailuvaiheessa mukana ollut maaumala ei toteutunut.

Viimeisimmän tontin puistosta sai niin ikään arkkitehtuurikilpailun pohjalta suunniteltu Sammon uusi lukio. Kilpailun voittajaksi valittiin arkkitehti Olli Pekka Jokelan ehdotus "Puistossa". Koulun rakennustyöt ovat parhaillaan käynnissä ja tilat otetaan käyttöön syksyllä 2005.

Rakentaminen Kalevassa jatkuu Sammon lukion valmistumisesta huolimatta tulevaisuudessakin. 1940-1960-lukujen rakennuskanta on tullut siihen ikään, missä peruskorjauksiin on pakko ryhtyä. Putkistojen lisäksi kunnostetaan ahkerasti myös rakennusten julkisivuja. Joissakin tapauksissa perusparannushankkeisiin on liittynyt myös uudisrakentamista. Esimerkiksi Kalevan Sammon korttelin peruskorjauksen yhteydessä puretujen autotallien paikalle rakennettiin uusi asuinkerrostalo 1990-luvun lopussa.

Kokonaan uutta rakentamista suunnitellaan ja kaavoitetaan Sammonkadun eteläreunalle Tursonkadun ja marketkeskittymän väliselle alueelle. Tälle hajanaiselle Sammon teollisuusalueelle haettiin uudentyyppisiä ratkaisuja nuorille suunnittelijoille tarkoitetulla European 6 -kilpailulla.

⁴⁶ Mukala, Metso Voima Tuulensuu, s. 145.

2.2 Koskentie korttelin merkitys kaupunkikuvassa

2.2.1 Kalevan kaupunginosan ominaispiirteet

Kalevan kaupungiosalle on tunnusomaista funktionalismin ihanteen mukainen avoin korttelirakenne- ja varsin yhtenäinen jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri, joka muuntuu Sammonkadun loppupäässä 1960-luvun elementtirationalismiksi. Vanhan ruutukaava-alueen jatkoksi rakennettu Kaleva on lisäksi mielenkiintoinen vastapooli ajankohdan asuntorakentamiselle Helsingissä. Pääkaupunkiseudulla uudisasuntotuotanto pyrittiin sijoittamaan puutarhakaupunki-ihanteen mukaisesti erillisiin asuntolähiöihin, joiden asuinrakennukset sopeutettiin tarkasti maastomuotoihin ja puusto säilytettiin.⁴⁷

Kaleva jakautuu luonteeltaan kahteen hieman eriluonteiseen osaan joiden välissä on Kiovan- ja Liisanpuistosta muodostuva keskuspuisto. Kumpikin puoli rakentuu ja jäsentyy monumentaalisten pääkatujensa ympärille. Teiskontien puoli on rakennettu pääosin 1940- ja 1950-lukujen aikana. Vain 1980 valmistunut kolossimainen Valtion virastotalo ja viereinen, uusilla huoltoasema poikkeavat selvästi alueen yhtenäisestä jälleenrakennuskauden rakennuskannasta.

Kuva 57. Teiskontie 2005

Kalevan Sammonkadun puoleinen eteläosa on rakennuskannaltaan pohjoispuolta epäyhtenäisempi ja rakentunut pidemmän ajanjakson kuluessa. Kokonaisuutena Kalevan kaupunginosa tarjoaa mielenkiintoisen läpileikkauksen siitä suuresta murroksesta mikä rakennustekniikassa ja arkkitehtuurissa tapahtui 1940-1960-lukujen välisenä aikana.

⁴⁷ Lehtovuori, Suomalaisen asuntoarkkitehtuurin tarina, s. 78.

Kaupungista päin saavuttaessa Kaleva alkaa Sammon aukiosta, jota hallitsee koko kaupunginosan tunnuksena ja maamerkinä Kalevan kirkko. Aukio on myös Kalevan liikenteellinen keskus, jolta kaikki kaupunginosan pääväylät lähtevät. Tammelan ja Kalevan rajana kulkeva Kalevan puistotie on alueen pohjois-eteläsuuntainen päälähestymisväylä ja idästä kaupunginosaan saavutaan joko Sammonkatua tai Teiskontietä pitkin. Alueen sisäinen yhdysväylä on Kaupinkatu, joka liikenteellisesti yhdistää Teiskontien ja Sammonkadun puoleiset alueet toisiinsa.

Keskuspuiston lisäksi alueen virkistysalueita ovat Sorsapuiston palloilukenttä, Saukon puisto ja siihen liittyvä Litukan siirtolapuutarha. Lisäksi pohjoispuolella on lähellä laaja Kaupin kansanpuisto ja etelässä Kalevankankaan hautausmaa.

Kuva 58. Koskentien korttelin viereinen puisto. Kuva: Esa Niva

KUNSTASTA
KUTUKSSTA
AUTUW
NÄYDÄ
JONKA
LISÄRAKENTAMINEN
TÄHÄN /

2.2.2 Korttelin asema Kalevan kaupunkirakenteessa

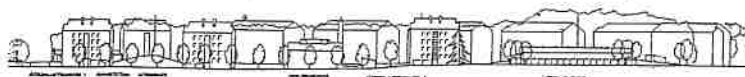
Koskentie kortteli kuuluu Kalevan varhaisimpaan rakennuskantaan. Valmistuessaan As Oy Koskentie muodosti kaupunginosan suuren ja yhtenäisen korttelikokonaisuuden. Koskentie yleisen saunan ansiosta kortteli tuli tutuksi kohtaamispaikaksi muillekin kaupunginosan asukkaille.

Kortteli, varsinkin sen Ilmarinkadun puoleinen osuus, on kaupunkikuvassa merkittävä osa Kalevan itäistä sisääntulonäkymää. Samalla se on Ilmarinkadun pitkän suoran näkymäpääte keskustasta päin lähestyttäessä.

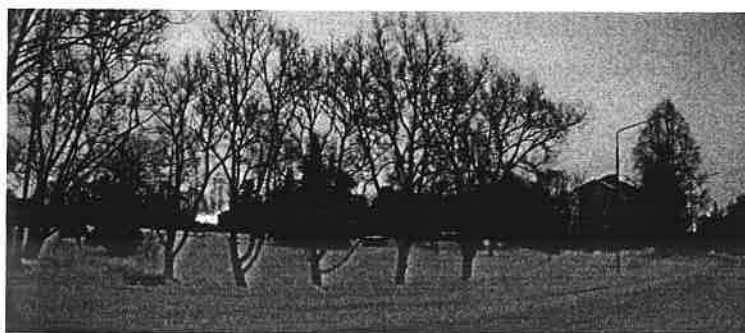

Kuva 59-60. Koskentie on osa kaupunginosan sisääntulonäkymää ja muodostaa Ilmarinkadun näkymäpääteen.

Ilmarinkadulle suunnatut päädyt jatkavat Kalevan avointa pohjois-eteläsuuntaisiin lamellitaloihin perustuvaa korttelirakennetta, mutta ominaisluonteensa kortteli saa kumpuilevasta piha-alueestaan ja korttelin toisen reunan pistetaloista. Pistetalojen loigotse kortteli avautuu viereiseen siirtolapuutarha- ja puistoalueeseen. Puistosta nähtävää pistetalorivin muodostamaa korttelijulkisivua jaksottaa matalampi saunarakennus ja lastenseimen alkuperäissuunnitelmissa korvannut kaksikerroksinen autotalli.

Korttelijulkisivu pohjoiseen. Piirros Jukka Koskinen

Kuva 61. Kortteli Kaupinkadulta puiston takaa nähtynä. Kuva: Esa Niva

Koskentie kortteli on hivenen ympäristöönsä väljemmin rakennettu. Sen tonttitehokkuus (e_t) on 0,78, kun se lähikortteleissa vaihtelee 1,17-1,5. Vaihteluvälin tehokkaimmat tontit sijaitsevat Teiskontien varrella ja väljemmät Ilmarinkadun ympäristössä. Kalevan tomissa $e_t = 1,3$.

Koskentie kortteli on rakeisuudeltaan hieman ympäristöönsä väljempi. Ilmarinkadun varsi on merkittävä osa kaupunginosan sisääntulomaisemaa Teiskontietä pitkin idästä lähestyttäessä.

Julkisivumateriaaleiltaan kortteli kuuluu enemmistönä olevaan rapattuun rakennuskantaan, mutta jää nelikerroksisena matalammaksi kuin vieriset korttelit Teiskontien varrella.

Kuva 62. Rappaus on yleisin julkisivumateriaali Teiskontien puoleisessa osassa Kalevaa. Koskentien korttelin naapureina on toisaalta myös punatiiliset Pekolan talot ja alueen muusta ilmeestä erottuva Valtion virastotalo ja huoltoasema.

2.2.3 Rakennuskulttuuri-inventointien luokitukset

Korttelin rakennuskanta on luokiteltu Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri-inventoinnissa 1998 rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittäväksi kohteeksi, jonka alkuperäisyysaste on suuri (RM III). Arviossa painotetaan myös korttelin piha-alueen merkitystä.

Kalevan kaupunginosaa harkitaan otettavaksi mukaan valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten kohteiden luetteloon. Luettelon tarkistaminen ja sitä koskeva lausuntopyyntökierrös on parhaillaan käynnissä.

3. YHTEENVETO

3.1 Koskentien talot osana Kalevan rakennusperintöä

Suomen rakennuskanta on muihin Euroopan maihin verrattuna nuorta. Ennen 1950 valmistuneita rakennuksia on nykyisten rakennustemme lukumäärästä arvioitu olevan noin 15 %. Kerrosalalla mitattuna vanhan rakennuskannan osuus on vielä pienempi. Rakennusperinnön hoidossa on painopiste siirtymässä laaja-alaiseen ja ohjelmalliseen toimintaan yksittäisten kohteiden sijaan. Aluekokonaisuuksien säilyttämisessä maisemarakenteen ja ympäristön piirteiden inventointi ja analyysi korostuu suhteessa rakennuskohtaiseen arvottamiseen.⁴⁸

Koskentien kortteli kuuluu oleellisena ja kiinteänä osan Kalevan kaupunginosan jälleenrakennuskauden yhtenäiseen ja kansallisesti arvokkaaseen rakennusperintöön. Korttelin rakennushistoriallinen ja kaupunkikuvallinen arvo on nimenomaan sen muodostamassa yhtenäisessä ja hyvin säilyneessä korttelikokonaisuudessa, joka liittyy osaksi vielä suurempaa aluekokonaisuutta.

Koko kaupunginosa on tullut kehityksessään vaiheeseen, jossa talotekniikan ja julkisivujen peruskorjaukset alkavat olla välttämättömiä ja ajankohtaisia. Asianmukaisesti toteutettuna ja suunniteltuna talojen rapistunut ilme kohenee ja ympäristö muuttuu viihtyisämmäksi. Koskentien taloissa peruskorjaustoimet on ymmärretty suorittaa alkuperäisiä ratkaisuja kunnioittaen ja ammattitaitoiseen suunnitteluun luottaen. Kalevan alueelta löytyy myös valitettavia ratkaisuja, joissa esimerkiksi parvekkeiden uusiminen on ikävällä tavalla muuttanut tai hävittänyt talon alkuperäisen ilmeen. Jälleenrakennuskauden massoitteeltaan yksinkertainen ja detaljeiltaan niukka arkkitehtuurikieli kestää huonosti uusien materiaalien ja muotojen liittämistä julkisivuihin.

Laajan julkisivuremontin kustannukset ja lähivuosien tonttivuokran moninkertaistuminen uhkaavat kasvattaa huomattavasti asumismenoja Koskentien taloyhtiössä. Monelle asukkaalle asumismenojen korotus ja rakennusten hissittömyys aiheuttaa paineita muuttaa tutusta ympäristöstä muualle. Yhtiössä virinnyt ajatus lisärakentamisesta on samalla sekä mahdollisuus että uhka. Lisärakentamisella yhtiö saisi kaipaamiaan varoja tarpeellisiin kunnostustoimiin, mutta vaarana on korttelin yhtenäisen ilmeen ja identiteetin katoaminen.

⁴⁸ Valtioneuvoston päätös 13.6.2001, Rakennusperintostrategia, s. 10 ja 20.

Usein kestäviä ja toimivia ratkaisuja on saavutettu, kun vanhojen kaupunkialueiden suunnittelussa on otettu lähtökohdaksi asukkaiden kulttuuriset ja sosiaaliset tarpeet. Heidän arkiympäristöään ei ole säilytetty rakennusten erityisen arkkitehtonisen arvon tai arkkivaarisen arvon takia, vaan koska ne täyttävät hieman korjattuna luontevasti ja taloudellisesti heidän tarpeensa.⁴⁹ Samalla on kuitenkin syytä muistaa, että historiallisten arvojen hävittäminen käy nopeasti, mutta niiden synnyttäminen vaatii aikaa.

Kaupungin strategiaan keskusta-alueiden tiivistämisestä Koskentie korttelin lisärakentaminen sopii hyvin. Rakennusten sijainti lähellä ydinkeskustaa, suuren korttelipihan ja puistoalueen vieressä tekisi rakennettavista asunnoista varmasti erittäin haluttuja. Yhtiön kaavailema autotallirakennuksen korvaaminen kahdella nelikerroksisella pistetalolla Litukankadun pistetalorivistöä täydentämässä ei tunnu sekään täysin mahdottomalta ratkaisulta kaupunkikuvallisessa tarkastelussa. Uudisrakennukset jäisivät melko huomaamattomiin korttelin taakse, kun korttelia tarkastellaan kaupunkikuvan kannalta merkittävimmästä suunnasta eli Teiskontieltä käsin. Mikäli yhtiö päätyy ratkaisussaan uudisrakentamisen valmisteluun ja kaavamuutoksen hakemiseen on kaavoituksella haastava tehtävä määrittää ne korttelin arkkitehtoniset ominaispiirteet, joilla uudisrakentaminen saadaan ohjattua korttelin kokonaisuutta ja eheyttä tukevaksi ja samalla rikastuttavaksi uudeksi ajalliseksi kerrostumaksi. Rakennusten arkkitehtuurin lisäksi myös piha-alueeseen liittyvät ratkaisut esimerkiksi paikoituksen suhteen tulee ratkaista tarkasti ja rakennussuunnittelua sitovasti jo kaavoitusvaiheessa. Paraskaan kaava ei vielä yksistään kykene takaamaan hyvää lopputulosta, vaan se edellyttää myös hankkeen toteuttajilta ja suunnittelijoilta tietoa, taitoa ja näkemystä.

⁴⁹ Köykkä, Rakennusperintö ja paikallisuus, s. 34.

Kiitokset

Kiitos Asunto-osakeyhtiö Koskentien hallitukselle ja rakennus-
toimikunnalle yhteistyöstä. Erityiskiitos avunannosta taloyhtiön
isännöitsijälle Antti Karimaalle ja hallituksen jäsenelle Jukka Koskiselle
yhtiötä koskevan materiaalin hankinnassa.

Kiitos neuvoista ja opastuksesta Pirkanmaan maakuntamuseon
rakennustutkija Hannele Kuituselle ja Tampereen kaupungin
kaavoitusyksikön arkkitehti Eeva Heimovalalle.

Kiitos myös Heli Heikkilälle mahdollisuudesta vierailla ja kuvata asunto
osoitteessa Ilmarinkatu 39 C 25.

Lähteet

Painetut lähteet

Arkimies, Kirsikka - Hyttinen, Hannu, **Me koskenjäläiset**, Asunto Oy koskentie, Tampere 2001

Helen, Olli, **Sadan vuoden urakka. Tampereen talojen rakentajat 1902-2002**, Tampereen kaupungin tilakeskus, Hämeenlinna 2003, ISBN 951-609-186-5

Hildén, Juhani, **Kaikkien aikojen Kaleva**, Tampere-Seura ry 1996, ISBN 951-9080-65-1

Hildén, Juhani, **Kaleva-kirja**, Tampere-Seura ry 2003, ISBN 951-9080-90-2

Jaakola, Juha – Leskinen, Marjatta, **Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998**, Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö, Tampere 1998, ISBN 951-609-076-1, ISBN 951-609-077-X

Köykkä, Sirkka, **Rakennusperintö ja paikallisuus**, TTKK Arkkitehtuurin osasto Arkkitehtuurin historian ja teorian laitos, Vammala 2000, ISBN 952-15-0536-2

Lehtovuori, Olli, **Suomalaisen asuntoarkkitehtuurin tarina**, Rakennustieto Oy, Hämeenlinna 1999, ISBN 951-682-556-7

Mukala, Jorma, **Meiso Voima Tuulensuu - Tampereen arkkitehtuuria**, Tampere-Seura ry, Tampere 1999, ISBN 951-9080-78-3

Mäkiö, Erkki, **Kerrostalot 1940-1960**, Rakennustietosäätiö ja Rakennuskirja Oy, Porvoo 1989, ISBN 951-682-186-3

Nikula, Riitta, **Sankaruus ja arki. Suomen 50-luvun miljö**, Suomen rakennustaiteen museo, Vantaa 1994, ISBN 951-9229-85-X

Pakarinen, Terttu, **Kahden urbaanin murros; teollisen kaupungin kaavoitus 1905-1945**, TTKK Arkkitehtuurin osasto Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Tampere 1987

Tammerkoski-lehti 1954

Valtioneuvoston päätös 13.6.2001. Rakennusperintöstrategia, Rakennustieto Oy, ISBN 951-731-223-7

Internet

Koskista voimaa -verkkójulkaisu,
<http://www.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/veljes.htm>

Muut lähteet

Taloyhtiön oma arkistomateriaali (ks. sivu 7)

Tampereen kaupungin kaavoitusosaston ja rakennusvalvonnan piirustusarkistot

Kuvalähteet mainittu kuvien yhteydessä. Ilman lähdemainintaa olevat kuvat ovat inventoinnin tekijän.

Liite 1

KALEVAN KARTTA,
KAUPUNGIN KAUPUNKIMITTAUSYKSIKÖ 2003

